

પ્રો. શ્રી વિઠ્ઠલ દાસિય
જેન ગ્રંથમાળા પુસ્તક ૮ થું

સામાયિક યોગ

— અનુવર્તક —

શ્રી. શાન્તિલાલ નાયચંદ
ભાગ્ય નિ. ૮૦ રૂ. ૨૫૨૮૫
૨૧, પાલ ૨૪૪, મુંબઈ ૨

આગામી ૧ મી
નવેમ્બર ૧૦૦૦

બા. નં. ૨૦૦૮
વિ. નં. ૨૦૦૮

મૂલ્ય ૦-૧૨-૦

: પ્રકાશક :

દેવચંદ જોશીભાઈ દોહીયા

અવગામવાળા (કાલાર)

પ્રથમ

પ્રકાશન : ૧૯૬૬

પ્રથમ અવલોકન : ૧૯૬૬

૧૯૩૬

અમીનના સંસ્કૃતિ તા. ૧૦/૧૨/૫૬ પૂ. આ. શ્રી વિજય
પ્રેમચંદ્રિય જેના સંવત્સારના સંસ્કૃતિ સંસ્કૃતિ ગુરુ જેના
માર્ગની વિચારણા, કલ્યાણને આર્થ અને શ્રી જિનેન્દ્ર
સ્તવનાદિ સંસ્કૃતિ જેના સંસ્કૃતિ પ્રગટ થયાં છે. ત્યાર
પછી નામાયિકના સંસ્કૃતિ સંસ્કૃતિનાં સંસ્કૃતિ થનાર
આમાયિક યોગ નામનું આ યોગ પુસ્તક પ્રગટ કરતાં
અમેને આનંદ થાય છે. બાળક જેવાને સરળ ભાષાનાં
ધાર્મિક અનુદાનોનું જ્ઞાન મળે અને નેચોનાં ક્રિયાક્રિ
પ્રગટે એવી અમારી માંગણીને સ્વીકાર કરીને પૂર્વની માફક
આ પુસ્તકની પણ સંયોજના પૂ. પંચાસજી મહારાજ
શ્રી ભદ્રંકરવિજયજી ગણિવરના શિષ્ય પૂ. મુનિરાજ
શ્રી કુંદકુંદવિજય મહારાજશ્રીએ કરી આપી છે.

પ્રાતઃસમરણીય પૂ. આ. શ્રી વિજયપ્રમસૂરીશ્વરજી
મહારાજશ્રીના અનન્ય ઉપકારની અનુક્રમિતિ તરિકે આ
પુસ્તકનું અર્થ પિંડવાડાનિવાસી શા. શાન્તિલાલ
રાયચંદ વાલા સુધાવક સમરથનસજી રાયચંદજીએ
સ્વીકાર્યું છે. તે અનુમોદનીય છે. તો કોઈ આ પુસ્તક
વાંચી, વિચારી હૃદયસ્થ કરી આત્મશુદ્ધિને પાંચે વળે
એજ અભ્યર્થના.

લી. સંધે મેવઃ

શા. દેવચંદ જેહાભાઈ દોડીયા નવાગામવાસી.

મેંદેરી

કાતારી વિશા ઓસવાળ સાતી મુંબઈ.

પ્ર સ્તા વ ના

સામાયિક સૂત્ર જૈન પ્રવચનનું મૂળ છે. ચૌદપૂર્વ, દ્વાદશાંગી, ૭ આવશ્યક, સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર, શુભ-સમ્પદત્વ, દેશાધિરતિ અને સર્વવિરતિ સામાયિક, નમુકારશીલા પચ્ચકખાણુથી આવકના ચારત્રત. મુનિના ગહાત્રત, તીર્થંકર પરમાત્મા સુધીનું ઉત્કૃષ્ટમાં-ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્ર, જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર, અને વીર્યાચાર એ પાંચે આચારો, એ સર્વનો તે સૂત્રથી સંબંધ છે. એવું એ બલ્ય, ગંભીર સર્વ નય-નિષ્પેષ અને પ્રમાણુથી ભિન્ન એવા અનેક અર્થોના સંબંધવાળું સૂત્ર છે. અને દ્રવ્યાનુયોગ, ગણિતાનુયોગ, ચરણકરણાનુયોગ અને કથાનુયોગ, આ ચારેય અનુયોગો પણ તેની સાથે જોડાયેલા છે. એ સૂત્ર ઉપર આજે પણ નિર્બુકિત, ભાષ્ય, ચૂર્ણિ અને બુદ્ધી બુદ્ધી ટીકાઓનો સંગ્રહ કરીએ તો લાખ કરતાં પણ અધિક શ્લોકોનું પ્રમાણ થાય.

જૈનશાસનમાન્ય તમામ ક્રિયાઓનો, વિધિ-વિધાનોનો પ્રધાન હેતુ પંચાચારની શુદ્ધિ કરવી તે છે અને પંચાચારની શુદ્ધિનો ઉપાય ૭ આવશ્યક છે, તે ૭ આવશ્યકથી પાંચ આચારની શુદ્ધિ નીચે મુજબ થાય છે.

- ૧ સામાયિક વડે ચારિત્રાચારની શુદ્ધિ થાય છે.
- ૨ ચતુર્વિંશતિસ્તવથી દર્શનાચારની શુદ્ધિ થાય છે.
- ૩ વન્દનથી જ્ઞાનાચારની શુદ્ધિ થાય છે.
- ૪ પ્રતિક્રમણથી પંચાચારમાં લાગેલા અતિચારનું અપનયન થાય છે.

૧. સામાયિક સૂત્રમાં જોયેલા આચર્યક સંકેતો

સામાયિક સૂત્રમાં જોયેલા આચર્યક સંકેતો

સામાયિક સૂત્રમાં જોયેલા આચર્યક સંકેતો

આ રીતે સામાયિક સૂત્રમાં જોયેલા આચર્યક સંકેતો
સામાયિક સૂત્રમાં જોયેલા આચર્યક સંકેતો
સામાયિક સૂત્રમાં જોયેલા આચર્યક સંકેતો

૧. સામાયિક સૂત્રમાં જોયેલા આચર્યક સંકેતો
સામાયિક સૂત્રમાં જોયેલા આચર્યક સંકેતો

૨. સામાયિક સૂત્રમાં જોયેલા આચર્યક સંકેતો
સામાયિક સૂત્રમાં જોયેલા આચર્યક સંકેતો

૩. સામાયિક સૂત્રમાં જોયેલા આચર્યક સંકેતો
સામાયિક સૂત્રમાં જોયેલા આચર્યક સંકેતો

૪. સામાયિક સૂત્રમાં જોયેલા આચર્યક સંકેતો
સામાયિક સૂત્રમાં જોયેલા આચર્યક સંકેતો

૫. સામાયિક સૂત્રમાં જોયેલા આચર્યક સંકેતો
સામાયિક સૂત્રમાં જોયેલા આચર્યક સંકેતો

૬. સામાયિક સૂત્રમાં જોયેલા આચર્યક સંકેતો
સામાયિક સૂત્રમાં જોયેલા આચર્યક સંકેતો

આ રીતે સામાયિક સૂત્રમાં જોયેલા આચર્યક સંકેતો
જોયેલા આચર્યક સંકેતો જોયેલા આચર્યક સંકેતો
જોયેલા આચર્યક સંકેતો જોયેલા આચર્યક સંકેતો

સામાયિકમાં પાંચ આચર્યક ઉપરાંત તમામ આત્મવિકાસના
માર્ગાનુસારિતાથી માંડીને ઠેક ચૌદમા ગુણસ્થાનક સુધીની વિચારણા
સમાયેલી છે.

સત્ય, દયા, પરોપકાર, દામા, સરળતા, નિઃસ્વાર્થપણ, તપ-
 ઐશ્વર્ય કટસ્થન. અલ્પ જરૂરીઆતવાળું હવન, સંયમ, સાદાઈ,
 નિષ્કાલસતા સમભાવ. પવિત્રતા, અલ્પ પરિચ્છિન્નતા, બ્રહ્મચર્ય, શુભ-
 વિચારણા, શુભ કર્તવ્યો, શુભ ધ્યાન, વિસાળ હૃદય, મોટું મન,
 તીર્થંકરાદિ જગતના સર્વોચ્ચ મહાપુરુષોની સતત ભક્તિ, શુભસ્મરણ,
 તત્ત્વ મેળવવા માટે શુભી ઉપાસના વિગેરે આધ્યાત્મિક શુભા ખીલ-
 વવા માટે પડાવશ્યકની યોજના છે અને તેનું કેન્દ્ર કરેમિ મંત્રે સૂત્ર છે.
 સામાયિક અને દરમિયાનમાં મારફત જેટલી સરળતાથી આધ્યાત્મિક
 હવન શરૂ કરાવી શકાય. હવનમાં ઉતારી શકાય, વ્યાપક કરી શકાય
 અને છેવટે હવનને ઉચ્ચમાં ઉચ્ચી કક્ષા સુધી લઈ જઈ શકાય, તેવી
 કોઈ પણ વ્યવહાર યોજના જગતમાં મળી શકશે નહિ. તીર્થંકરાદિ
 મહાદેવતાંતમૂલ આધ્યાત્મિક હવનના અગ્રેસરોએ પણ આ ક્રમનોજ
 પોતાના હવનમાં અમલ કરી દેખાંતમૂલ બન્યા છે. આ દ્વારા આધ્યા-
 ત્મિક હવન સહેલાઈથી હવનમાં ઉતારી શકાય છે, માટે આ ખરી
 વ્યવહાર યોજના છે. આધ્યાત્મિક તત્ત્વોના ઉપદેશો ઘણાઓએ આપ્યા
 છે, પરંતુ તેનું આપું વ્યવહાર સ્વરૂપ કોઈએ ઘડી આપ્યું નથી.
 આ જ જ્ઞાનધર્મની મોટામાં મોટી, ત્રિકાળમાં અન્નેડ વિશિષ્ટતા છે.
 એજ તેની મહત્તા છે, આજે પણ અનેક પરોપકારી મહાત્મા પુરુષોનું
 દર્શન મળી શકે છે, તે પણ એનું પરિણામ છે, આજે તે મહા-
 પુરુષોએ પોતાના આત્મભોગથી ઉત્પન્ન કરેલી ઘણી સામગ્રી જન-
 સમાજ અને પ્રાણીસમાજ ભોગવી રહ્યો છે.

યોગની દૃષ્ટિએ વિચાર કરવામાં આવે તો સામાયિક એક
 સર્વોત્કૃષ્ટ યોગ છે. મોક્ષ પ્રાપ્તિનો સાર્વભાગ છે. યોગદર્શનના
 જાણકાર અનુભવી મહાપુરુષોએ યોગના જે લક્ષણો જણાવ્યાં છે,
 તે લક્ષણો સામાયિકમાં ઘટે છે. શાસ્ત્રકારોએ યોગનાં લક્ષણો નીચે
 મુજબ જણાવ્યાં છે.

૧ 'મોક્ષની સાથે જોડનારો સર્વ ધર્મવ્યાપાર યોગ છે. સામાયિક આત્માને સીધી રીતે મોક્ષની સાથે જોડે છે. સામાયિક યોગને સમભાવમાં રહેવું તે, અને તે સમભાવ એ મોક્ષ સાથેના આત્માના જોડાણમાં પ્રધાનતમ હેતુ છે, અન્યકિંજે પણ જોડા મોક્ષપ્રાપ્તિ કરે છે, તેમાં પણ સમભાવ રૂપ યોગ તો અવશ્ય હોય છે, સમભાવ વગર કોઈકાજે કોઈની પણ મુક્તિ અંતર્લક્ષિત નથી. તેથી મોક્ષપ્રાપ્તિમાં સામાયિકયોગ જ મુખ્ય છે. વળી સામાયિકમાં જે વિધાનો નિયત થયેલાં છે તે, નમસ્કાર આદિ ઉત્તમ મંત્રોનો જ્ઞપ, આધ્યાત્મિક શાસ્ત્રોનું વાંચન, મનન, પરિશીલન, આતુપૂર્વિકું ગણણું, કાયોત્સર્ગ, શુભભાવના વગેરે બધા વ્યાપારો પણ આત્માને મોક્ષની સાથે જોડનાર ઉત્તમોત્તમ ધર્મ વ્યાપારો છે.

૨ યોગશાસ્ત્રમાં યોગની વ્યાખ્યા કરતાં કલિકાલસર્વજ્ઞ ભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ કરમાવે છે કે, "મોક્ષનું કારણ યોગ છે, અને તે યોગ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ સતતચમય છે," સામાયિક, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્ચારિત્રની પ્રાપ્તિ દ્રશ્યનાર છે. સામાયિકના અભ્યારીને જ જ્ઞાનાદિ ગુણો સમ્યગ્ રીતે પરિણામ પામે છે. અથવા જ્ઞાનાદિ ગુણોનું મૂલ્ય પણ સામાયિકને લીધે છે. કહ્યું છે કે, "અમતાવાળો સાંત માણસ જે ગુણને પ્રાપ્ત થાય છે, તે ગુણને અમતા વિનાનો માણસ બને જાતી. નમસ્કાર, કેટકેટક ક્રિયાસાધના, તથા સમદિલી ક્રિયા તો પણ પ્રાપ્ત થઈ નથી.

૩ જ્યારે દર્શનકાળે અમતાને યોગ કહે છે, તે કદાચ પણ સામાયિકમાં કહે છે. કદાચ કે સામાયિક એ અમતા મહત્વાકાંક્ષી છે.

૪ દર્શનકાળે અમતાને જ્ઞાનકાળે નિવૃત્તિજ્ઞાન નિવૃત્તિને યોગનું કહે છે.

આપ્યું છે. સામાયિક એ સિતની તમામ અશુભરૂપિણીને નિવેદન કરવાનું ઉપન સાધન છે.

કેવળ હવન ધર્યા માટે સામાયિક એક અન્તઃ ક્રમ છે. સામાયિકી સદ્વર્તન પડાય છે, સાચાનુમારી સુધ્ધ હવન માળવાના મામની સદ્વ્યાત થાય છે, મિત્રતા કે અધુતાની સામક્ષી કેળવાય છે અને સમ સ્થિતિમાં રહેવાની વાતની મળે છે, રાગદ્વેષને વિનવાના અર્થની સદ્વ્યાત થાય છે, સાન્નિતી આરાધના થાય છે, અદ્વિત્ત-ઉપાસના થાય છે સામાયિકની ક્રિયાનો મૂખ્ય હેતુ સમજાવના સાધના છે. એ સમજાવનો સાધનાને ઉપયોગી ધર્મઆધારોની સામાયિકમાં એક સાથે સાધના થઈ જાય છે.

દેવાધિદેવ-તીર્થકર પરમાત્માઓ પણ આ સામાયિકની સિદ્ધિ માટે અતિ ઉચ્ચ સાધના કરે છે, અને સામાયિક સિદ્ધિ થયા પછી પોતે શ્રેષ્ઠતા દેવા છતાં બધા હવેના કલ્યાણને માટે સામાયિક-નું દાન કરે છે અને એ દ્વારા અનંતાનન્ત હવેના જગતમારના પારને પામ્યા છે, પામે છે અને પામશે. એમની ગંરહાવરીમાં પણ અર્થાં હવેને સામાયિકની પ્રાપ્તિ થતી રહે તે માટે તીર્થની સ્થાપના કરે છે, એ એમની જગતને મોઢામાં મોટી બેઠ છે. સામાયિકને હવનમાં ઉતારવું એ જ તીર્થકરની બાવબક્ષિ છે. બીજી બધી સાધના સામાયિકથી કાર્યની સિદ્ધિના ઉપાય તરીકે છે. આ સામાયિકને જ અપનાવે છે. તે રક હોય તો પણ કાણુવારમાં ચક્રવર્તિને પણ પૂજનીક જતી જાય છે, એવો અચિંત્ય મહિમા સામાયિકનો છે. પાંચે ચારિત્રોમાં સામાયિક અંતર્ગત રહેલું છે, પાંચે પરમેષ્ઠિઓમાં જે પરમપૂજનીકપણું છે, તેમાં પણ મૂખ્ય હેતુ સામાયિક છે. જે સિદ્ધ થયા છે, થાય છે અને થશે, તેમાં પ્રધાન કારણ સામાયિક છે. સામાયિકનાવતે પોપનારા માણ અને માણુ એવા માત્ર એ શબ્દોના જ્ઞાન-

$$\begin{aligned} \text{a)} \quad & \frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} = \frac{1}{4} \\ \text{b)} \quad & \frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} = \frac{1}{4} \\ \text{c)} \quad & \frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} = \frac{1}{4} \end{aligned}$$
[illegible]

कम्माणि णूणं घणच्चिक्कणाइं गुरुयाइं वइरसाराइं ।
नाणद्धिअं पि पुरिसं पंथाओ उप्पहं णिति ॥ २ ॥

ખરેખર કર્મો અત્યંત કડોર, ભારે અને વજનના જેવા સારવાળ હોય છે. જેથી તે જ્ઞાનવાન પુરૂષને પણ સન્માર્ગથી ખસેડી ઉન્માર્ગમાં લઈ જાય છે. એટલા માટે આધ્યાત્મિક વિકાસ એ ખરેખર ગહ કામ છે. કેટલાયે ભવાંતરો થાય ત્યારે તે અભ્યાસ સુસ્થિર બન

દે છે. સ્વભાવ, વર્તન, વાણી ઝોઝળ ભવમાં ઝેઝઝમ બદલી જતાં
 યી, પરંતુ ભવાંતરમાં ક્રમે ક્રમે તેવું પરિણામ આવે છે. તથા
 કેતજોત્તર પરિણામ વધતું જાય છે. સ્વભાવ પલટવાનો વાસ્તવિક
 ઉપાય અશુભ પદાર્થો ઉપર વૈરાગ્યબુદ્ધિ કેળવવી અને શુભ પદાર્થોના
 અભ્યાસમાં સતત લાગી રહેવું તે છે. સતત અભ્યાસ અને વૈરાગ્ય-
 યોગ તે કાર્ય સિદ્ધ થઈ શકે છે. માટે શરૂઆતમાં ચિત્ત ન ચોટે
 તો પણ સામાયિક આદિ ધર્મક્રિયા છોડી દેવી નહિ, જમ જમ
 ક્રિયાના શુભ સંસ્કાર વધતા જાય છે તેમ તેમ આગોઆપ તેમાં
 અધિક રસ ઉત્પન્ન થતો જાય છે. અને સતત અભ્યાસના બળથી
 મન પણ સુસ્થિર બની શકે છે.

વિષપીડિત પુરૂષ, મણિ, મંત્રાક્ષર અને ઔષધિનો પ્રભાવ
 જાણતો નથી, તો પણ તેનો પ્રભાવ અચિન્ત્ય હોવાથી તેવું વિષ-
 પીડિતપણું ચાલ્યું જાય છે. તેજ રીતે સામાયિક આદિ સૂત્રોના
 રચયિતા અને ક્રિયાને બતાવનારા શ્રી તીર્થંકર ગણધર લોકોત્તર
 મહાપુરૂષો હોવાથી એ શબ્દોનો અને ક્રિયાનો પણ અચિન્ત્ય મહિમા
 છે. તેથી તેના અક્ષર શ્રવણ માત્રથી પણ અચિન્ત્ય મહિમા
 કર્મોનો હાસ થાય છે. ચીકણાં કર્મોના હાસ થયા વગર એકલા
 ભણતરથી સામાયિક આદિ ધર્માનુષ્ઠાનોત્તર લોકોત્તર રહસ્ય સમજી શકાય
 તેવું નથી. 'પહેલાં પરિપૂર્ણ સમજું' અને પછીજ 'આચરું' આવું
 માનનાર કોઈ દિવસ કોઈપણ કાર્યની સિદ્ધિ કરનારો બની
 શકે નહિ.

સામાયિકાદિ લોકોત્તર ક્રિયાનાં રહસ્યો શ્રદ્ધાપૂર્વક તે ક્રિયાને
 આચારમાં મૂકવાથી સમજી શકાય છે આચરણમાં ઉતારવા માટેનું
 પ્રાચીન જ્ઞાન આવાં પુસ્તકના વાંચનાથી પણ થઈ શકે છે, તે
 માટે આ પુસ્તકમાં સ્વલ્પ પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.

એના પાંચ વિભાગમાં સામાયિકતા મળે. તેના સામાન્ય મનાઈ અને સામાન્ય સ્વરૂપ નવા ક્યાંજો નિર્ગેર રચુ કરવામાં આવ્યું છે. આજ છોને માન દેશાસન ના પાયમિક માન દર્શન છે. સ્વાસ્થ્ય વિભાગમાં સામાયિક નવા સમાનજાત્ય પુષ્ટ કરે એવું વાંચન દાખલ કરવામાં આવ્યું છે સામાયિક સમયે એવું વાંચન સામાયિક પ્રત્યે અધિક રૂચિમાલ કેતાન થવામાં સક્ષમ થમૂત થનના સંભવ છે.

આ પુસ્તિકાનું વાંચન, એમાં ચર્ચેલ અને નહિ ચર્ચેલ વિષયોનું પ્રતિપાદન કરનારા મહાન શાસ્ત્રી લાલુવાની અને તે ન થની શકે તો છેવટ આલંકારી આત્માઓના મુખથી શ્રવણ કરવાની જિજ્ઞાસા ઉત્પન્ન કરવામાં નિમિત્તભૂત થને તો એ પણ મહાન લાભનું કારણ છે. આ જાવનાથી પ્રેરાઇને અર્થી આત્માઓને યલ્કિંચિત જ્ઞાન મળે તે માટે કેટલાક બાઇએના આગ્રહથી આ પુસ્તિકા તૈયાર કરવામાં આવી છે. “સામાયિક સ્વરૂપ” એ નામની પુસ્તિકાનું કાળાણ ઉપયોગી જાણીને એનો ખાસ ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. ખીજ પણ અનેક ગ્રંથોનો આધાર લેવામાં આવ્યો છે. તદુપરાંત મારા પરમકૃપાળુ પૂ. ગુરૂ મહારાજ પંન્યાસજી પ્રવર શ્રી ભદ્રંકરચિજયજી ગણિવર-શ્રીના પરમ વાતસલ્યમય આશીર્વાદથી આ કાર્ય નિર્વિઘ્નપણે પૂર્ણ થયું છે. આવા પરમ ઉપકારી કશ્ણામૂર્તિ યાનદાતા, પરમપૂજ્ય ગુરૂ મહારાજશ્રીના ગુણોનું અનુસ્મરણ કરવું એ પણ મારા આત્માને લાભદાયી છે.

તોવેલ રૂપે કે સામાન્ય પુસ્તક રૂપે આને નહિ ગણતાં આત્મ-લાભનું પરમ સાધન તે માની, તેના વાંચન, મનન અને અભ્યાસમાં પ્રયત્નશીલ થઇ, સામાયિકરૂપી આત્માના અમૂલ્ય સદગુણોનો સૌ કોઇ વિકાસ કરો એજ એક અભ્યર્થના.

[૯]

આમાં રહેલી ત્રુટિઓ અને અશુદ્ધિઓ ઉપર લક્ષ્ય નહિ
આપતાં સંપાદક અને પ્રકાશકના આશયની શુભતા ઉપર લક્ષ્ય
આપવા સૌ કોઈ ગુણાનુરાગી સુચ વાચકને લલામણુ છે. મતિમંદતા
અને અદ્વૈતતાના કારણે શાસ્ત્રવિરુદ્ધ કાંઈપણ લખાયું હોય તે
માટે મિત્ત્રામિ હુકડં.

પિંડવડા (રાજસ્થાન)
આશ્વિન શુક્લ પૂર્ણિમા
સં. ૨૦૦૭

મુનિ શ્રી હંદહંદવિજય

સામાયિકનો મહિમા.

દિવસે દિવસે લક્ષ્મી દેહ સુવન્નસ્સ લાંડિયં ઇગો
ઇગો પુણ સામાદિયં કરેદ ન પહુપહે તસ્સ ॥ ૧ ॥

અર્થ—કોઈ પુરુષ હંમેશાં લાખ ખાંડી સુવર્ણનું દાન કરે તો
પણ સામાયિક કરનાર પુરુષની તુલ્ય થતો નથી.

વાણવદ્ધ કોડીઓ લક્ષ્મી, ગુણસદ્ધી સહસ પળવિસં
નવસય પળવિસાહે, સતિહા અડમાગ પલિયસ્સ ॥૨॥

અર્થ—એક સામાયિક કરવાથી આણું કરોડ ઓગણસાડ લાખ,
પચીસ હજાર નવસો અને પચીસ તથા એક પદ્મોપમના આઠ ભાગ
કરીએ તેવા ત્રણ ભગ એટલે ૯૨૫૬૨૫૬૨૫૬ આટલા પદ્મોપમનું
દેવાયુષ્ય અંધાય છે.

સામાયિકં દિવચિકં ચિરક્કમ્મભેદિ,
ચમ્પાવતં સક્કવદુગ્ગાધિયોડચ તિન્નુ ।
સ્પર્શેડપિ સત્ત્વમુદ્ધકં મલિનમ્મનાસિ,
વ્રોત્તં તમા દરતિ વા કલ્લ ઓવ વીણઃ ॥૩॥

જેમ જલસ્પર્શ મલિનપાણને નાશ કરે છે અને કીર્તી કરનાંની
સાથે જ અર્ચકર થવા કાળના અધિકારનું હક્ક કરે છે. જેમ ચંદ્ર-
પદ્મ નદ સ્પર્શી તેંડ એપરી તાર આકરીને ગામાપિ અનેક કમોંના નાશ કરે છે

પ્રણિદન્તિ અપાર્વિત, નામ્યમાલકચ્ચ હમ્મં તન્
યત્ત રુગ્ગાત્તરસ્સીવ્રતપપા અન્નદાદિત્તિ ॥ ૪ ॥

માણસ જે કર્મને કોટી જન્મની કડીન તપશ્ચર્યાથી પણ નાશ ન કરી શકે, તે કર્મને સગભાવનો આશ્રય લઈને અર્ધાંશુમાં નાશ કરે છે.

અર્થ પ્રભાવઃ પરમઃ સમત્વસ્ય પ્રતીયતામ્ ॥

યત્ પાપિનઃ ક્ષણેનાપિ પદમિચ્છતિ દાશ્વત્તમ્ ॥૧॥

જેનાથી પાપીણો પણ દાણનત્રમાં શાંતપદ પામે છે. તે આ સગભાવનો પરમ પ્રભાવ છે.

સામાદ્ય-પાંસહ સંઝિચ્છસ, જિચ્છસ જાદ જો કાલો ।

સો સફળો વોધવો, સેસો સંસારફલહેડ ॥ ૬ ॥

હવેનો જે સમય સામાયિક અને પૌષ્ઠમાં રહેતાં વ્યતીત થાય છે, તે સફળ છે અને યાદીનો બધો સમય સંસાર વૃથ્થિતું કારણ છે.

સામાદ્યમિં ઉ કલ્પ સમણોદ્વ સાવજો હવદ્ જમ્હા,

એક્ષિણ કારણેણં વહુસો સામાદ્યં કુજ્જા ॥

અર્થઃ આવક જ્યારે સામાયિકમાં હોય છે ત્યારે સાધુ જેવો થાય છે. તેટલા માટે બહુવારે સામાયિક કરવું જોઈએ.

એક સામાયિક કરવાથી જેટલું પુણ્ય થાય છે, તેટલું પુણ્ય કદાચ આવક ભાવથી મેડ પર્વત જેટલા સુવર્ણનું ઘન કરે તો પણ થતું નથી.

શાબ્દાર્થઃ

નમો-નમસ્કાર હો.
 સિદ્ધાણું-સિદ્ધભગવાનોને
 ઉવજઝાયાણું-ઉપાધ્યાય
 [મહારાજને
 લોએ-લોકમાં
 એસો-એ
 સન્વપાવ-અધાં પાપનો
 મંગલાણું-મંગલોમાં
 સન્વેસિં-સર્વને વિશે
 હવન-છે

અરિહંતાણું-અરિહંત ભગવાનોને
 આયરિયાણું-આચાર્ય મહારાજને
 સન્વસાહુણું-સર્વ સાધુઓને
 પંચનમુક્કારો-પાંચને કરેલ
 નમસ્કાર

પ્પણાસણો-નાશ કરનાર
 ચ-અને
 પઠમ-પ્રથમ
 મંગલ-મંગળ

વાક્યાર્થઃ

નમો અરિહંતાણું-શ્રી અરિહંત પરમાત્માને નમસ્કાર થાઓ
 નમો સિદ્ધાણું- શ્રી સિદ્ધ પરમાત્માને નમસ્કાર થાઓ
 નમો આયરિયાણું-શ્રી આચાર્ય મહારાજને નમસ્કાર થાઓ
 નમો ઉવજઝાયાણું-શ્રી ઉપાધ્યાય મહારાજને નમસ્કાર થાઓ
 નમો લોએ સન્વસાહુણું-અહીંથીપણ સર્વ સાધુ
 મહારાજને નમસ્કાર થાઓ.
 એસો પંચ નમુક્કારો-એ પાંચને કરેલ નમસ્કાર,
 સન્વપાવપ્પણાસણો-અર્થ પાપનો નાશ કરનાર છે.
 મંગલાણું ચ સન્વેસિં-અર્થ નર્મ મંગલોમાં,
 પઠમ હવન મંગલ-પ્રથમ હવન (હવનગૃહ) છે.

સમજાવતી:

શ્રી નવકારમંત્ર પરમેષ્ઠિમંત્ર કહેવાય છે. પરમે એટલે
હાથે સ્થાને-અધિકારે, “ઈન્” એટલે રહેલા તે. અર્થાત્
હાથે સ્થાને યા અધિકારે રહેલા તે પરમેષ્ઠિ ગણાય છે.
જેથી સર્વ મનુષ્યો કરતાં તેમનું સ્થાન અને સત્તા ઉંચા
પ્રકારની હોય છે, વળી ‘પરમે’ એટલે હાથા સ્વરૂપમાં “ઈન્”
એટલે રહે તે પરમેષ્ઠિ કહેવાય છે, વળી અરિહંત પ્રભુ ગુર્વાદિક
આ ભવમાં તેમ ભવોભવમાં સુખકર્તા છે, જેથી પરમેષ્ઠિતા
કારણભૂત હોવાથી પણ પરમેષ્ઠિ કહેવાય છે.

પંચપરમેષ્ઠિના અર્થનું સ્પષ્ટિકરણ:-શ્રી અરિ-
હંત પ્રભુના ત્રણ અર્થ થાય છે. (૧) અહંત એટલે જે
પૂજા-સત્કાર કરવા યોગ્ય છે તે, [અહંતમાં અર્હ ધાતુ છે
અને તેનો અર્થ યોગ્ય થવું થાય છે.] અરિહંત એટલે
આઠ કર્મરૂપ શત્રુને હણનાર, (૩) અરહંત એટલે જેમનાં
કર્મો ક્ષીણ થઈ જવાથી બીજો ભવ લેવાનો નથી, વળી તેમને
વીતરાગ અને તીર્થંકર પણ કહેવાય છે. તેમના રાગ-દ્વેષ તદ્દન
નાશ પામી ગયા છે, તેથી તેઓ વીતરાગ કહેવાય છે, અને
સાધુ-સાધ્વી, શ્રાવક-શ્રાવિકા એમ ચતુર્વિધસંઘની સ્થાપના
કરે છે, તેથી તીર્થંકર કહેવાય છે.

સિદ્ધ: અષ્ટકર્મરૂપ ઈંદ્રણને બાળી ભસ્મ કરી,
જેમણે અંતિમ સાધ્ય એવું જે મોક્ષપદ સાધ્યું છે, તેઓ સિદ્ધ
કહેવાય છે.

પંચસમિત્યો તિગુત્તો; .....
છ-તીસ ગુણો ગુરુ મજ્જ ॥ ૨ ॥

શબ્દાર્થઃ

ચિંદ્રિય-પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયોને	સંવરણો રોકનાર
હ-તથા	નવવિહ-નવપ્રકારની
ભચેર-બ્રહ્મચર્યની	ગુત્તીધરો-વાડને ધારણ કરનાર
ઉવિહ-ચારપ્રકારના	કપાયમુક્કો-કપાયથી મુક્તએલા
અ-એ	અદ્ધારસ-અઢાર
ણિહિં-ગુણોવડે	સંબ્રુત્તો-યુક્ત
ચમહવ્વય-પાંચમહાવ્રતોથી	બ્રુત્તો-યુક્ત
ચવિહાયાર-પાંચ પ્રકારના	પાલણુસમતથો-પાળવાને સમર્થ
આચાર	
પંચસમિત્યો-પાંચ સમિતિ	તિગુત્તો-ત્રણ ગુણિતએ સહિત
છતીસગુણો-છતીસ ગુણેયુક્ત	ગુરુ-ગુરુ મજ્જ-મારા

વાક્યાર્થઃ

પંચિંદ્રિયસંવરણો-પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિકારોને રોકનાર.
તહ નવવિહભભચેરગુત્તીધરો-તથા નવ પ્રકારની
બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર.
ચઉવિહકસાયમુકકો-ચાર પ્રકારનાં કપાયોથી મુક્ત.
ઈઅ અદ્ધારસ ગુણેહિં સંબ્રુત્તો-એ અઢાર ગુણે કરી સહિત,
પંચમહવ્વયબ્રુત્તો-પાંચ મહાવ્રતોથી યુક્ત.

પંચવિહાર પાલણસમત્યો-પાંચ પ્રકારના આચાર-
પાળવાને સમર્થ.

પંચ સમિત્યો તિગુત્તો-પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિએ યુક્ત.
છત્તિસ ગુણો ગુરુ મજ્જ-એ છત્તિસ ગુણોએ સુદિત-
મારા ગુરુ છે.

સમબ્રુતિઃ- શિયલની નવ વાડો (૧) સ્ત્રી, પશુ, નપું-
સક ન હોય ત્યાં રહેવું, (૨) સ્ત્રીની સાથે રાગથી
વાતો કરવી નહિ, (૩) સ્ત્રી બેઠી હોય તે આસને
પુરૂષે બેઠી સુધી બેસવું નહિ, અને પુરૂષ બેઠો હોય તે આસને
સ્ત્રીએ ત્રણ પહોર સુધી બેસવું નહિ, (૪) રાગથી સ્ત્રીનાં
અંગોપાંગ બેવાં નહિ, (૫) સ્ત્રી-પુરુષ સુતાં હોય અથવા
કામભોગની વાત કરતાં હોય ત્યાં ભીંતના આંતરે
રહેવું નહિ, (૬) અગાઉ ભોગવેલા વિષયાદિ સંભારવા
નહિ, (૭) સ્નિગ્ધ આહાર કરવો નહિ, (૮) નિરસ એવો
પણુ અધિક આહાર કરવો નહિ, (૯) શરીરની શોભા-
દાપટ્ટીય કરવી નહિ, પ્રદ્યુત્યનું ગુપ્ત રીતે પાલન
કરનારે શિયલની નવ વાડો જાળવવી જોઈએ.

ખમાસમણ વા પ્રણિપાત સૂત્ર.

[૩]

કંચ્છામિ ખમામંજગા ।

[૭]

વંદિઉં જીવણિજીજીએ,
નિસીહિઆએ મત્યએણુ વંદામિ. ॥ ૩ ॥

શબ્દાર્થ:

વાક્યાર્થ:

ઈચ્છામિ હું ઈચ્છું છું.
ખમાસમણુ-હે ક્ષમાશ્રમણુ !
વંદિઉં-વાંદવાને
જીવણિજીજીએ-પવિત્ર અનેલા
શરીર અને પવિત્ર પરિણામવડે.
નિસીહિઆએ-પાપ વ્યાપા-
રનોત્યાગ કર્યો છે એવા શરીરવડે,
મત્યએણુ-મસ્તકથી
વંદામિ-હું વાંદું છું.

ઈચ્છામિ ખમાસમણુ વંદિઉં
-હે ક્ષમાવંતસાધુજી !
હું વાંદવાને ઈચ્છુ છું.
જીવણિજીજીએ નિસીહિઆએ
-પાપવ્યાપારનો ત્યાગ કર્યો છે
એવા શરીર વડે, પવિત્ર પરિ-
ણામથી શક્તિસહિત, આપના
શરીરને બાધા ન થાય તેમ,
મત્યએણુ વંદામિ-મસ્તક વડે
વાંદું છું.

[૪]

સુગુર ને સુખશાતા પૃચ્છા

ઈચ્છકાર સુહરાધ, સુહદેવસિ

સુખતપ, શરીર નિરાબાધ,

સુખસંજ્ઞયાત્રા નિર્વહાછેજી ?

સ્વામી શાતા છેજી ?

ભાત-પાણીનો લાભ દેનેજી.

શબ્દાર્થઃ

ઈચ્છકાર-ઈચ્છાએ કરી.

સુહદેવસી-સુખે દિવસ

શરીર નિરાખાધ-શરીરે

રોગરહિતપણે.

ગુહરાઈ-સુખે રાત્રિ

સુખતપ-સુખે કરી તપ.

સુખસંયમયાત્રા-સુખેચારિત્ર.

નિર્વહોછોછ?-પ્રવર્તોછોછ!

વાક્યાર્થઃ

ઈચ્છકાર સુહરાઈ, સુહદેવસિ, સુખતપ-હે ગુરુજી! આપ

સુખે રાત્રિ, સુખે દિવસ, સુખે તપશ્ચર્યામાં,

શરીર નિરાખાધ-શરીરે રોગરહિતપણે,

સુખસંયમયાત્રા નિર્વહો છોછ?-સુખે સંયમરૂપ યાત્રામાં

પ્રવર્તો છોછ ?

સ્વામિ શાતા છેછ ? ભાત-પાણીનો લાભ દેજોછ.

[૫]

ઈરિયાવહિયં સૂત્ર

ઈચ્છકારેણ સંદિસલ ભગવન્ ! ઈરિયાવહિયં
પટિક્કમામિ ? ઈચ્છં, ઈચ્છામિ પટિક્કમિત્તિ ॥ ઈરિ-
યાવહિયાએ વિરાહણાએ, ગમણાગમણે, પાણક્રમણે ॥
બીવક્રમણે, ઈરિયક્રમણે, આસાડિતિંગપણગદગમદિ-
નક્રપસંતાણાસંક્રમણે ॥ જે મેં છવા વિરાહિયા,

મેગિદિયા, મેઈદિયા, તેઈદિયા, ચઉરિદિયા, પંચિ-
દિયા ॥ અભિહયા, વત્તિયા, લેસિયા, સંધાઈયા,
તંધદિયા, પરિયાવિયા, કિલામિયા, ઉદવિયા, ડાણાઓ-
ણું સંકામિયા, જિવિયાઓ વવરોવિયા, તરસ-
મેચ્છામિ દુકકડું ॥

શબ્દાર્થ.

મેછાકારેણુ-ધમ્મપૂર્વક.
ભગવન્-હે ભગવાન !
હિક્કમામિ-હું પાછો હકું છું.

ચિં-પ્રમાણ છે.
હિક્કમિઉં-પાછો હડવાને
રિયાવહિયાએ-માર્ગમાં ચાલતાં

ભણાગમણે-જતાં-આવતાં

ચીયકમણે-ખી ચાંપ્યા હોય

મેાસા-ઝાકળ
ચણાદગે-પાંચ વણુની સેવાળ
તથા કાચુ પાણી

કંકમણે-ચાંપી હોય

જીવા-જીવો

મેગિદિયા-એક ઇદ્રિયવાળા જીવો

સંદિસહુ-આરા આપો.

ધરિયાવહિયં-ગમનાગમન
કરતાં યથેચ્છ પાપક્રિયાથી
ધમ્મામિ-ધમ્મું છું.

વિરાહણાએ-જીવની વિરાધના
થઈ હોય

પાણકમણે-પ્રાણીઓના શરીરને
ચાંપ્યાં હોય

હરિયકકમણે-લીલી વનસ્પતિ
ચાંપી હોય

ઉત્તિંગ-કીડિયારું

મટ્ટી-માટી

મકકડા સંતાણા-કરોળિયાનીગળ
જે મે-જે મે

વિરાહિયા-વિરાધ્યા હોય

મેઈદિયા-બે ઇદ્રિયવાળા જીવો

તેઠંદિયા-નાણુ ઇદ્રિયવાળા
પંચિંદિયા-પાંચ ઇદ્રિયવાળા
વત્તિયા-ધૂળે ઢાંક્યા હોય
સંઘાઈયા-ભેગા કર્યા હોય

ચઉરિંદિયા-ચાર ઇદ્રિયવાળા
અભિહયા-લાતે માર્યા હોય
લેસિયા-ભોંય સાથે ધસ્યા હોય
સંઘટ્ટિયા-પરસ્પર ધસ્યા હોય

પરિયાવિયા-પરિતાપ ઉપજાવ્યોહોય

કિલામિયા-ખેદ પમાડ્યા હોય ઉદ્વિયા-ત્રાસ પમાડ્યા હોય

ઠાણાઓ ઠાણું-એક સ્થાનેથી બીજો સ્થાને મૂક્યા હોય

જીવિયાઓ વવરોવિયા-જીવિતથી મૂકાવ્યા હોય,

તરસ-તે, મિચ્છા-મિથ્યા થાઓ મિ-મારું. દુકકડં-પાં

સમજીતી;-ઈરિયાવડિયા એ શબ્દ પ્રાકૃત લાપાનો છે અને તેનો સંસ્કૃત શબ્દ ઇર્યાપથિકી છે, તે શબ્દ ઇર્યાપથ ઉપરથી બન્યો છે. 'ઈર્યાપથ' એટલે હાલવા-ચાલવાનો માર્ગ. હાલતાં-ચાલતાં જે પાપની ક્રિયા થાય તે ઇર્યાપથિકી અથવા ઇરિયાવહી કહેવાય છે, અને ઇરિયાવહિ આલોચના એટલે હાલવા-ચાલવાની ક્રિયા કરતાં જે પાપ લાગ્યું હોય તેની આલોચના કરવી-તે સંબંધી પશ્ચાત્તાપ કરવો.

[૩]

તરસ ઉત્તરી સૂત્ર.

તરસ ઉત્તરીકરણેણં,

પાયચ્છિતકરણેણં,

વિસોદ્ધીકરણેણં, વિસત્તીકરણેણં ॥

પાવાણું કમ્ભાણું નિઝાયણુકાએ,
કામિ કાઉસસગાં.

શબ્દાર્થ.

સ-તેની ઉત્તરીકરણું-કરીને શુદ્ધિ માટે,
યચ્છિત્તકરણું-પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા વડે,
સોહીકરણું-વિશેષ શુદ્ધિમાટે વિસદ્લીકરણું-આત્માને શદ્ધ
વાણું કમ્ભાણું-પાપોને તથા કર્મોને [રહિત કરવા વડે
નિઝાયણુકાએ-નાશ કરવાને માટે કાઉસસગાં-કાઉસસગાં,
મિ-કરં છું.

[૭]

અનત્ય ઉસસિએણું સૂત્ર

અનત્ય ઉસસિએણું, નીસસિએણું, ખાસિએણું,
છીએણું, જંભાઈએણું, ઉકુંએણું, વાયનિસગેણું,
ભમલીએ પિત્તમુચ્છાએ ॥ ૧ ॥ સુહુમેહિં અંગ
સંચાલેહિં, સુહુમેહિં ખેલ સંચાલેહિં, સુહુમેહિં દિક્કિ
સંચાલેહિં ॥ ૨ ॥ એવમાઈએહિં આગારેહિં, અભગો
અવિરાહિએ, હુજ્જ મે કાઉસસગો ॥ ૩ ॥ જાવ અરિ-
હંતાણું, ભગવંતાણું નમુકકારેણું ન પારેમિ ॥ ૪ ॥
તાવકાયં કાણેણું મોણેણું ઝાણેણું અંરપાણું
વોસિરામિ ॥ ૫ ॥

શબ્દાર્થ:

અનન્ત-અનન્ત (બીજી) નીચે
ની બાર આગરો સિવાય.

ઉસસિએણું-ઉગો શ્વાસ
ત્રેવાથી

નીસસિએણું-નીચો શ્વાસ
મૂંઠવાથી

ખાસિએણું-ઉધરસ આવવાથી

બીએણું-બીંદ આવવાથી

જંભાર્ધએણું-જગામું આવવાથી

ઉડુંએણું-ઓડકાર આવવાથી

વાયનિસએણું-વા છુટવાથી

ભમહીએ-ચકરી આવવાથી

પિત્તમુઝાએ-પિત્તવડે મૂઝા

આવવાથી.

સુહુમેહિં-સુદમ

અંગસંચાલેહિં-અંગચાલવાથી

ખેલસંચાલેહિં-ખડખો આવવાથી

દ્રિડિસંચાલેહિં-દ્રષ્ટિ ફેરવવાથી

એવમાદ્યએહિં-એ વગેરે

આગારેહિં-આગારો વડે

અભગ્ગા-અખંડિત

અવિરાહિએ-અવિરૂપિત

હુગ્ગ-હો મે-મારો

કાઉસગો-કાઉસગ

ગવ-ગ્યાં સુધી

અરિહંતાણું-અરિહંતને

ભગવંતાણું-ભગવાનને

નમુક્કારેણું-નમસ્કાર વડે

નપારેમિ-ન પારં

તાવ-ત્યાં સુધી

કાય-કાયાને

ઠાણેણું-એક સ્થાનકે

મોણેણું-મૌનપણે

ઝાણેણું-ધ્યાન વડે

અખાણું-પોતાને

વોસિરામિ-વોસિરાવું છું.

વાક્યાર્થ:

અનન્ત્યઃ એટલે જે બાર આગારોનું વર્ણન કરેલું છે,
તે બાર આગારો સિવાય બીજે સ્થાનકે કાયાના વ્યાપારનો
ત્યાગ કરેલું છે. એ બાર આગારોનાં નામ નીચે પ્રમાણે જણા-
વ્યાં છે.

ઉચ્ચો શ્વાસ લેવાથી, નીચો શ્વાસ મુકવાથી; ઉધરસ આવવાથી, છાંક આવવાથી, ખગાસું આવવાથી, ઝોડકાર આવવાથી, વા સંચરવાથી, ચકરી આવવાથી, પિત્તના પ્રકોપથી મૂર્છા આવવાથી, સૂક્ષ્મ રીતે શરીર હલાવવાથી, સૂક્ષ્મ રીતે બડખો આવવાથી, સૂક્ષ્મ રીતે દ્રષ્ટિ ફેરવવાથી.

એવમાદ્યએહિં આગારેહિં: એ પૂર્વેક્ત આગારો ઉપરાંત ખીજ પણ ચાર આગારો: અગ્નિના ઉપદ્રવથી ખીજે સ્થાનકે જવું પડે, તથા વીજળીના પ્રકાશથી વસ્ત્રો વગેરે ઓઢવાં પડે. ॥ ૧ ॥ ખીલાડી, ઉંદર વગેરે આડાં ઉતરતાં હોય, અથવા પંચેન્દ્રિય છવનું છેદનભેદન થતું હોય ॥ ૨ ॥ અકસ્માત્ ચોરની ધાડ પડે અથવા રાત્રિદિના ભયથી ખીજે સ્થાનકે જવું પડે ॥ ૩ ॥ સિંહ વગેરે ઉપદ્રવ કરતા હોય અથવા સર્પાદિ દંશ કરતા હોય, અથવા ભીંત પડતી હોય તો ખીજે સ્થાનકે જવું પડે. ॥ ૪ ॥

અભગ્ગો અવિરાહિઓ હુબ્બ મે કાઉસગ્ગો- ઉપરના સોળ આગારોથી મારો કાઉસગ્ગ અખંડિત અને અવિરાધિત હોલે.

જાવ અરિહંતાણું ભગવંતાણું નમુકારેણું ન પારેમિ-જ્યાં સુધી અરિહંત ભગવંતને નમસ્કાર કરવાવડે કાઉસગ્ગ ન પારે,

તાવ કાયં કાણેણું મોણેણું આણેણું અરપાણું વોસિરામિ-ત્યાં સુધી મારી કાયાને સ્થાનવડે, મૌનવડે, ધ્યાનવડે, વોસિરાવું છું.

પગ નીચે પગ નીચે તમારું પગ નીચે

પગ નીચે પગ નીચે તમારું પગ નીચે પગ નીચે પગ નીચે

[૧] મગની પેડે ગિર પગ નીચે તમારું પગ નીચે પગ નીચે

[૨] જમ પાસાની પેડી નીચે પગ નીચે તમારું પગ નીચે પગ નીચે

[૩] પાંચાના પગેરને ચોડીગળુ હઈ ગેરે તે સ્તાનાડિંગ

[૪] ઉપર મેડી અથવા માળ લોચ તેને મસ્તક ટેકવી ગેરે તે માળદોષ.

[૫] ગાડાની ઉઘની પેડે અંશુડા તથા પાની મેળવીને પગ રાજે તે ઉદ્ધિ દોષ.

[૬] નિગડ (મેડી)માં પગ નાખ્યાની પેડે પગ પહોળા રાજે તે નિગડદોષ.

[૭] નખત લિલડીની પેડે શુદ્ધસ્થાને હાથ રાજે તે શખરીદોષ.

[૮] ઘોડાના ચોકઠાની પેરે હાથ રજોહરણુ યુક્ત આગળ રાજે તે ખલિણુદોષ.

[૯] નવપરિણીત વધૂની પેરે માથું નીચું રાજે તે વધુદોષ.

[૧૦] નાભિની ઉપર અને ઢીંચણથી નીચે લાંબું વસ્ત્ર રાજે તે લંબુત્તરદોષ.

- [૧૧] ડાંસ-મચ્છરના લયથી, અજ્ઞાનથી અથવા લગ્નમથી હૃદયને આચ્છાદન કરી સ્ત્રીની પેરે ઢાંકી રાખે તે સ્તનદોષ.
- [૧૨] શીતાદિકના લયથી સાધ્વીની જેમ જાન્ને સ્કંધ ઢાંકી રાખે એટલે આખું શરીર આચ્છાદન કરે તે સંયતિદોષ.
- [૧૩] આલાવો ગણવાને અથવા કાઉસ્સગ્ગની સંખ્યા ગણવાને અંગુલ તથા પાપણના ચાળા કરે તે ભ્રમુહ-શુદ્ધિ દોષ.
- [૧૪] કાગડાની માફક ડાળા ફેરવે તે વાયસદોષ.
- [૧૫] પહેરેલાં વસ્ત્ર જૂ, અથવા પરસેવાથી ભલિન થવાના લયથી ઢોઠની પેરે ગોપવી રાખે તે કપિત્થ દોષ.
- [૧૬] ચક્ષાવેશિતની પેરે માથું ધુણાવે તે શિરકંપ દોષ.
- [૧૭] મુંગાની પેઠે હું હું કરે તે મૂકદોષ.
- [૧૮] આલાવો ગણતાં મદિરા પીધેલની માફક જડજડાટ કરે તે મદિરાદોષ.
- [૧૯] વાનરની પેરે આસપાસ જોયા કરે અને ઓછપુટ હલાવે તે પ્રેક્ષ્યદોષ.

લોગસ્સ-સૂત્ર યા નામસ્તવ.

પ્ર० લોગસ્સને શું કહેવાય છે ?

ઉ० લોગસ્સને ચતુર્વિંશતિ સ્તંબન અથવા લોગસ્સ એવા ત્રણ નામથી ઓળખાય છે.

દેવેન્દ્ર-જિતને
 અરિષ્ટ-અરિષ્ટને અનિર્ણયને
 વડેવિસાપિ-વેલીએ પછી
 કેસવાસનિર્ણય-પ્રત્યક્ષને
 તથા અનિર્ણયને
 વિમલમણિ-વિમલનાથ તથા
 અનિર્ણયને
 સંતિ-સંતિનાથને
 અર-અરનાથને
 મુષ્ટિમુચર-મુનિમુચરનાથને
 શિવનેશિ-અરિષ્ટનેશિને
 તાડ-તેલી રીતે
 વદ્ધમાણ-વદ્ધમાનનાથને
 મઝે-મે
 વિદ્યુત-સાગર છે.
 પટ્ટીજી-વિશેષે કૃપા છે
 દિગ્જય-સામાન્ય કેવળીયાં ક્રેષ્ટ
 પસીયન્તુ-પ્રસન્ન થાઓ
 વંદિય-વાંધા છે
 જેઓ-જેઓએ
 ઉત્તમા-ઉત્તમ
 આરુઢા-આરુઢ
 સમાદિવર-ઉત્તમનાથિ
 દિંતુ-આપો
 નિમ્મલયરા-અનિર્ણય
 અદિય-અધિક

સંભવમકિષ્ણુ-સંભવ-
 નાથ તથા અનિર્ણયને
 મુપાસ-મુપાસનાથને
 મુવિદિ-મુવિદિનાથને
 સિયલસિયલ-સિયલનાથ
 તથા નેપાસનાથને
 દિગ્જય-જિતને
 પદ્મ-પદ્મનાથને
 કુંથુ-કુંથુનાથને
 મદિલ-મદિલનાથને
 નમિદેવ-નમિદેવનાથને
 પાસ-પાસનાથને
 ઝોવ-ઝોવનાથને
 અભિયુગ્મા-સત્યા
 રયમલા-રયમલા અને મેવ મેવ
 જરમરજા-જરા અને મરજ
 તિથયરા-તીથરા
 મે-મેને
 કિતિય-સત્યા છે
 મદિયા-પદ્મ છે
 લોગસ્સ-લોગમાં
 સિધ્ધા-સિધ્ધ થયા છે
 યોહિલાભ-યોધિમાનનો જાળ
 ઉત્તમ-ક્રેષ્ટ
 ચંદ્રુ ચંદ્રી
 આપ્રચેસુ-સુપ્રના સમૃદ્ધી

सागरधर-स्वयंभूरमणु समुद्रया

सिद्धा-हे सिद्धो

મમ-મને

दिसंतु-आये

पयासपरा-प्रकाश करनारा

गंभीरा गंभीर

सिद्धि-भेद

વાક્યાર્થ:

લોગરૂઝ ઉજાગરે-લોકને વિશે ઉદ્યોત કરનારા.

દામ્ય તિત્થયરે જિજ્ઞુ-ધર્મરૂપ તીર્થના સ્થાપનારા અને
શત્રુને જીતનારા.

અરિહંતે કિત્તર્થસિં, ચક્રવિસંપિ કેવડી ॥ ૧ ॥-અરિ
હંત ભગવાનોની, ચોવીશ તીર્થકરો અને બ્રીજ
માયુ કેવળજ્ઞાનીની હું સ્તુતિ કરીશ.

કિશોર-અજિયા' એ વાંદે ૧ કપાલદેવ અને ૨ અજિત
અંગીરસ-અભિષારના નામને વાંડુ છું.

१-३ संप्रसारणाथने, ४
 अग्निन भस्माग्नीने अग्नि ५ शुभनिनाथने

પ્રતિષ્ઠાપદઃ સુપાશઃ ૨ પામયનુ અને ૭ સુપાશ્વનાથને
 સ્તુત્યુઃ ચ ચંદ્રપાદઃ ચંદ્રે ૧૨ ૨ ૧૧ અને રામકેશને જિત્વ-
 નાથે કોપા ૨ નરકપાત્રને પાંદુ યુઃ.

1940-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100-101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111-112-113-114-115-116-117-118-119-120-121-122-123-124-125-126-127-128-129-130-131-132-133-134-135-136-137-138-139-140-141-142-143-144-145-146-147-148-149-150-151-152-153-154-155-156-157-158-159-160-161-162-163-164-165-166-167-168-169-170-171-172-173-174-175-176-177-178-179-180-181-182-183-184-185-186-187-188-189-190-191-192-193-194-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-205-206-207-208-209-210-211-212-213-214-215-216-217-218-219-220-221-222-223-224-225-226-227-228-229-230-231-232-233-234-235-236-237-238-239-240-241-242-243-244-245-246-247-248-249-250-251-252-253-254-255-256-257-258-259-260-261-262-263-264-265-266-267-268-269-270-271-272-273-274-275-276-277-278-279-280-281-282-283-284-285-286-287-288-289-290-291-292-293-294-295-296-297-298-299-300-301-302-303-304-305-306-307-308-309-310-311-312-313-314-315-316-317-318-319-320-321-322-323-324-325-326-327-328-329-330-331-332-333-334-335-336-337-338-339-340-341-342-343-344-345-346-347-348-349-350-351-352-353-354-355-356-357-358-359-360-361-362-363-364-365-366-367-368-369-370-371-372-373-374-375-376-377-378-379-380-381-382-383-384-385-386-387-388-389-390-391-392-393-394-395-396-397-398-399-400-401-402-403-404-405-406-407-408-409-410-411-412-413-414-415-416-417-418-419-420-421-422-423-424-425-426-427-428-429-430-431-432-433-434-435-436-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-447-448-449-450-451-452-453-454-455-456-457-458-459-460-461-462-463-464-465-466-467-468-469-470-471-472-473-474-475-476-477-478-479-480-481-482-483-484-485-486-487-488-489-490-491-492-493-494-495-496-497-498-499-500-501-502-503-504-505-506-507-508-509-510-511-512-513-514-515-516-517-518-519-520-521-522-523-524-525-526-527-528-529-530-531-532-533-534-535-536-537-538-539-540-541-542-543-544-545-546-547-548-549-550-551-552-553-554-555-556-557-558-559-560-561-562-563-564-565-566-567-568-569-570-571-572-573-574-575-576-577-578-579-580-581-582-583-584-585-586-587-588-589-590-591-592-593-594-595-596-597-598-599-600-601-602-603-604-605-606-607-608-609-610-611-612-613-614-615-616-617-618-619-620-621-622-623-624-625-626-627-628-629-630-631-632-633-634-635-636-637-638-639-640-641-642-643-644-645-646-647-648-649-650-651-652-653-654-655-656-657-658-659-660-661-662-663-664-665-666-667-668-669-670-671-672-673-674-675-676-677-678-679-680-681-682-683-684-685-686-687-688-689-690-691-692-693-694-695-696-697-698-699-700-701-702-703-704-705-706-707-708-709-710-711-712-713-714-715-716-717-718-719-720-721-722-723-724-725-726-727-728-729-730-731-732-733-734-735-736-737-738-739-740-741-742-743-744-745-746-747-748-749-750-751-752-753-754-755-756-757-758-759-760-761-762-763-764-765-766-767-768-769-770-771-772-773-774-775-776-777-778-779-780-781-782-783-784-785-786-787-788-789-790-791-792-793-794-795-796-797-798-799-800-801-802-803-804-805-806-807-808-809-810-811-812-813-814-815-816-817-818-819-820-821-822-823-824-825-826-827-828-829-830-831-832-833-834-835-836-837-838-839-840-841-842-843-844-845-846-847-848-849-850-851-852-853-854-855-856-857-858-859-860-861-862-863-864-865-866-867-868-869-870-871-872-873-874-875-876-877-878-879-880-881-882-883-884-885-886-887-888-889-890-891-892-893-894-895-896-897-898-899-900-901-902-903-904-905-906-907-908-909-910-911-912-913-914-915-916-917-918-919-920-921-922-923-924-925-926-927-928-929-930-931-932-933-934-935-936-937-938-939-940-941-942-943-944-945-946-947-948-949-950-951-952-953-954-955-956-957-958-959-960-961-962-963-964-965-966-967-968-969-970-971-972-973-974-975-976-977-978-979-980-981-982-983-984-985-986-987-988-989-990-991-992-993-994-995-996-997-998-999-1000-1001-1002-1003-1004-1005-1006-1007-1008-1009-1010-1011-1012-1013-1014-1015-1016-1017-1018-1019-1020-1021-1022-1023-1024-1025-1026-1027-1028-1029-1030-1031-1032-1033-1034-1035-1036-1037-1038-1039-1040-1041-1042-1043-1044-1045-1046-1047-1048-1049-1050-1051-1052-1053-1054-1055-1056-1057-1058-1059-1060-1061-10

1. The first of these is the fact that the
 2. second of these is the fact that the
 3. third of these is the fact that the
 4. fourth of these is the fact that the
 5. fifth of these is the fact that the

મ્મં સંતિં ચ વંદામિ ॥ ૩ ॥-૧૫ મહિનાય તથા ૧૬
શાંતિનાયને

ધુંઅરં ચ મદિશં-૧૭ કુંચુનાય ૧૮ ચરનાય અને
૧૯ મહિનાયને

દિં સુદિસુવ્વયં નમિજિન્નં ચ-૨૦ સુનિમ્મત્તસ્વામીને તથા
સગદ્દેવને જિતનારા ૨૧ નમિનાયને હું વાંદુ હું.
દિદામિ રિદ્ધિને(મં. પાસ) તલ વજ્રમાણું ચ ॥ ૩ ॥
૨ અરિદુનેમિ (નિમનાય), ને ૨૩ પાર્થનાયને તથા ૨૪
વર્ધમાનસ્વામીને હું વાંદુ હું.

મેવં મયો અભિધુઆ-એવી રીતે મારા વડે સ્તવેલા
[એવા તથા,

વિદુય રયમલા-પહિણુ જર-મરણા-જેમણે કર્મક્રમ કર
અને મેલ ટાળ્યા છે, તથા મરણ અને મરણ
કામ કર્યાં છે એવા તથા,

ચઉવિસ્તંપિ જિણુવરા-સામાન્ય કેવળીમાં ઉત્તમ એવા સોવીશે
તિત્થયરા મે પસીયાંતુ ॥ ૫ ॥-લીલકંકરે મારા ઉપર
પ્રસન્ન થાઓ.

કિત્તિય-વંદિય-મહિયા-(ઉદ્ગાદિકવડે) શુભિ કાર્યેલા, વંદન
અને પૂજાર્યેલા

જે એ લોગરસ ઉત્તમા સિદ્ધા-જેઓ આ લોકમાં ઉત્તમ
સિદ્ધ થયા છે.

આરૂઆ-ખોહિલાસાં- આરોગ્ય અને સમ્યગ્દર્શનનો લાભ

સમાહિ-વર-સુતમંદિતુ ॥ ૬ ॥—તેમજ ઉત્તમ અને
શ્રેષ્ઠ સમાધિ આપે.

ચંદ્રેશુ નિમ્મલયરા—ચંદ્રોથી પાણી ધણાજ નિર્મળ,
આકાશેશુ અહિયં પયાસયરા—સૂર્યોથી વધારે પ્રગટ
કરવાય.

સાગર-વર-ગંભીરા—સમુદ્ર જેવા ગંભીર,
સિદ્ધિ-સિદ્ધિ મમ દિસંતુ ॥ ૭ ॥—જોના હિ સિદ્ધિ
મને મેળવે આપે.

ક્રમ.	તીર્થંકરનું નામ	પિતા	માતા	જન્મસ્થાન	લાંછન	શરીર ધનુષ	વર્ણ	આયુષ્ય
૧	ઋષભદેવ	નાભિરાજ	મરુદેવ	અયોધ્યા	દુપભ	૫૦૦	સુવર્ણ	૮૪ લા. પૂ.
૨	અનિતાનાથ	નિતાશત્રુ	વિજયા	અયોધ્યા	હરતી	૪૫૦	સુવર્ણ	૭૨ લા. પૂ.
૩	સંભવતાથ	નિતારી	સેના	શ્રાવસ્તિ	અશ્વ	૪૦૦	સુવર્ણ	૬૦ લા. પૂ.
૪	અભિનંદન	સંવર	સિદ્ધાર્થ	અયોધ્યા	વાનર	૩૫૦	સુવર્ણ	૫૦ લા. પૂ.
૫	સુમતિનાથ	મેઘરથ	સુમંગલા	અયોધ્યા	કૌન્ય	૩૦૦	સુવર્ણ	૪૦ લા. પૂ.
૬	પદ્મપ્રભપ્રભુ	શ્રીધર	સુસીમા	કૌશાંબી	પદ્મ	૨૫૦	રક્ત	૩૦ લા. પૂ.
૭	સુપાર્શ્વનાથ	સુપ્રતિષ્ઠ	પૃથ્વી	કાશી	સ્વસ્તિક	૨૦૦	સુવર્ણ	૨૦ લા. પૂ.
૮	ચંદ્રપ્રભસ્વામી	મહાસેન	લક્ષ્મણ	ચંદ્રપુરી	ચંદ્ર	૧૫૦	શ્વેત	૧૦ લા. પૂ.
૯	સુવિધિનાથ	સુગ્રીવ	રામા	કાકંદી	મગર	૧૦૦	શ્વેત	૨ લા. પૂ.
૧૦	શીતલનાથ	દુરથ	નંદા	ભદિકપુર	શીવત્સ	૯૦	સુવર્ણ	૧ લા. પૂ.

૧૦	સુવર્ણ	૮૪ લા. વ.
૧૧	રક્ત	૭૨ લા. વ.
૧૨	સુવર્ણ	૬૦ લા. વ.
૧૩	સુવર્ણ	૩૦ લા. વ.
૧૪	સુવર્ણ	૧૦ લા. વ.
૧૫	સુવર્ણ	૧ લા. વ.
૧૬	સુવર્ણ	૮૫ લ. વ.
૧૭	સુવર્ણ	૮૪ હજાર વ.
૧૮	નીલ	૫૫ લ. વ.
૧૯	શ્યામ	૩૦ લ. વ.
૨૦	સુવર્ણ	૧૦ લ. વ.
૨૧	શ્યામ	૧ લ. વ.
૨૨	નીલ	૧૦૦ વર્ગ
૨૩	સુવર્ણ	૭૨ વર્ગ

૧૦	સિંહફર	ગોરા
૧૧	ચંપા	પાંચ
૧૨	કાપિલપુર	બુંડ
૧૩	અયોધ્યા	સિંચાણો
૧૪	રત્નપુર	વજ
૧૫	હસ્તીનાપુર	મગ
૧૬	"	બકરો
૧૭	"	નંદાવન
૧૮	મિથિલા	ફેલ
૧૯	રાગરગદ	કાચબો
૨૦	નિધિલા	નીલમગ
૨૧	શૌર્યપુર	સંખ
૨૨	કાશી	સર્પ
૨૩	કાનિયકુંડ	નિલ

કરેમિભંતે સૂત્ર વા સામાયિકનું

પચ્ચક્ષ્માણુ

કરેમિભંતે ! સામાધ્યં, સાવજ્જં જ્ઞેગં પચ્ચ
ક્ષ્મામિ, જ્ઞવનિયમં, પજ્જુવાસામિ, દુવિહં, તિવિહેણું,
મણેણું, વાયાએ, કાએણું, ન કરેમિ, ન કારવેમિ, તસ્સ
ભંતે ! પડિક્કમામિ, નિંદામિ, ગરિહામિ, અપ્પાણું
વોસિરામિ.

શબ્દાર્થ

કરેમિ-કરું છું.

સામાધ્યં-સામાયિક.

જ્ઞેગં-જ્ઞાને.

નિયમં-નિયમને.

પજ્જુવાસામિ-સેવું છું.

તિવિહેણું-ત્રણ પ્રકારે.

વાયાએ-વચને કરી.

ન કરેમિ-ન કરું

તસ્સ- તે (પૂર્વે કરેલ અપરાધ
યકી).

ગરિહામિ-ગુરુશાએ વિશેષે

નિન્દુ છું.

ભંતે-હે ભગવાન.

સાવજ્જં-પાપકારી.

પચ્ચક્ષ્મામિ-પચ્ચક્ષ્માણુ

જ્ઞવ-જ્ઞ્યાં સુધી. [કરું છું

દુવિહં-બે પ્રકારે.

મણેણું-મને કરી.

કાએણું-કાયાએ કરી.

ન કારવેમિ-ન કરાવું.

પડિક્કમામિ-પાછો લઉં છું.

નિંદામિ-આત્માશાએ નિંદું છું.

અપ્પાણું-માંસ આત્માને.

વોસિરામિ-પાપ યકી વોસિ-

રાવું છું.

શબ્દાર્થ:

સામાર્થ્યવય-સામાયિક વ્રતથી	બ્રુત્તો-સહિત
જાવ-જ્યાં સુધી	મણે-મનમાં
હિંદાઇ-હોય	છિન્નર્થ-છેદાય છે.
નિયમસંબ્રુત્તો-નિયમથી યુક્ત	અમુદ્-અશુભ
કર્મ-કર્મ	સામાધ્ય-સામાયિક
જતિયાવારા-જેટલીવાર	સામાર્થ્યમિ-સામાયિક
ઉ-વળી	કર્યે કર્યે છતે
સમણા ધવ-સાધુની પેઠે	સાવચો-આવક
હવઇ-હોય	જમ્હા-જે માટે
એએણુ-એ	કારણેણુ-કારણથી
બહુસો-બહુવાર	કુજળ-કરવું

વાક્યાર્થ:

સામાર્થ્યવયબ્રુત્તો-સામાયિક વ્રતથી યુક્ત
 જાવમણે હોઇનિયમસંબ્રુત્તો-જ્યાંસુધી મન તે નિયમથી
 સંયુક્ત હોય
 છિન્નર્થ અમુદ્ કર્મ-અશુભ કર્મ છેદાય છે.
 સામાર્થ્ય જતિયાવારા-જેટલીવાર સામાયિક કરે તેટલીવાર
 સામાર્થ્યમિ ઉ કર્યે-જે માટે સમાયિક કરતી વખતે
 સમણા ધવ સાવચો હવઇ જમ્હા-આવક સાધુસમાન હોય
 એએણુ કારણેણુ-તે કારણથી
 બહુસો સામાર્થ્ય કુજળ-બહુવાર સામાયિક કરવું.

સામાયિક વિધિયે લીધું, વિધિયો પાર્યું, વિધિ કરતાં જે કોઈ અવિધિ હુઓ હોય તે સર્વિ હું મન વચન કાયાઓ કરી મિચ્છા મિ દુક્કડ-સમાયિક તત વિધિથી લેતાં, વિધિથી પારતાં જે કાંઈ અવિધિ થયો હોય તે સર્વ માટે હું મન, વચન અને કાયાઓ કરી મિચ્છામિ દુક્કડ દઉં છું. અર્થાત્, અવિધિ દોષમાં સર્વ પાપની હું માફી માગી લઉં છું.

પ્ર૦ મન, વચનના અને કાયાના કેટલા દોષ છે? અને તે કયા કયા તે કહો.

ઉ૦ સામાયિકત્વમાં ૩૨ દોષ જતાવવામાં આવેલા છે, તે સર્વ વર્ણને સામાયિકત્વ પાળવું, તે દોષ નીચે પ્રમાણે છે:-

મનના દશ-(૧) ધૈર્ય દેખી દ્વેષ કરે, (૨) અવિવેક ચિંતવે, (૩) અર્થ ન ચિંતવે, (૪) મનમાં ઉદ્વેગ ધરે, (૫) યશની વાંછના કરે, (૬) વિનય ન કરે, (૭) ભય ચિંતવે, (૮) વ્યાપાર ચિંતવે, (૯) ક્ષણનો સંદેહ રાખે, (૧૦) નિયાણું કરે.

વચનના દશ-(૧) કુવચન જોલે, (૨) હુંકારા કરે, (૩) પાપ આદેશ આપે, (૪) લવારો કરે, (૫) કલહ કરે, (૬) આવો-જાઓ કહે, (૭) ગાળ જોલે,

સ્થાપનાચાર્ય.

સામાયિકની ધાર્મિક મંગળ ક્રિયા કરતી વખતે સ્થાપના-
ર્થ સાક્ષીભૂત તરીકે સ્થાપવામાં આવે છે. જે શુદ્ધ મહારા-
જ [આચાર્ય મહારાજ]ની હાજરી હોય તો સ્થાપનાચાર્યની
કર નથી. તેમની ગેરહાજરીમાં પુસ્તક, સાંપડા પર મૂકી
માં આચાર્ય મહારાજની ભાવના ભાવવી. વ્યવહારમાં પણ
ક્ષી રાખવાથી કાર્યની નિશ્ચલતા થાય છે, તો પછી આવા
રૂમ મંગળમય ધાર્મિક કાર્યમાં સ્થાપનાચાર્યની સાક્ષીથી
ધર્મભાગમાં ફેર થવાય તે દેખીતું છે. શુદ્ધ મહારાજની તેમાં
ભવના કરવાથી આજસ, પ્રમાદાદિ દોષોથી વિરક્ત થવાય છે,
તે સ્થાપનાચાર્ય સાક્ષીભૂત હોવાથી ધર્મભાગમાં અપ્રમત્ત
રાય છે.

સામાયિક લેવાનો વિધિ.

કોઈપણ પર પધરાવેલા સ્થાપનાચાર્યજી ન હોય તો ઉચ્ચ
ધાનકે પુસ્તક આદિ જ્ઞાન, દર્શન કે ચારિત્ર્યનું ઉપકરણ મૂકીને
જ્ઞ વસ્ત્ર સહિત યજ્ઞ, કટાસણું પાથરી, ચરવળો, અને મુહુર્તપત્તિ
જા હાથમાં મુળપાસે રાખી, એક નવકાર તથા પંચિંદ્રિય
ત્ર કહેવાં, પછી ખમાસમણુ દઈ, ઇરિયાવહિયં સૂત્ર, તરસ
તરી, અન્નત્ય કહી એક લોગસ્સ ["ચંદ્રેસુ નિમ્મલયરા
ધી"] અથવા ચાર નવકારનો કાયોત્સર્ગ કરવો અને નમો
રિહંતાણુ એ પદ જોડી કાયોત્સર્ગ પારીને પ્રગટ લોગસ્સ

કહેવો ખમાસમાણુ દઈ, “ ઇચ્છાકારેણ સંહિસહ ભગવન્ ! સામાયિક મુલપત્તિ પડિલેલું ? ” કહી કંઈક વિચાર લઈ ઇચ્છું કહી, પચાસ ગોલ ચિન્તવવાપૂર્વક મુલપત્તિ પડિલેલી. પછી ખમાસમાણુ દઈ, ઇચ્છાકારેણ સંહિસહ ભગવન્ ! સામાયિક સંહિસહ ? ઇચ્છું કહી, ખમાસમાણુ દઈ, ઇચ્છાકારેણ સંહિસહ ભગવન્ ! સામાયિક ઠાઉ ? ઇચ્છું કહી જે હાથ નેડી એક નવકાર ગણી ઇચ્છાકારી ભગવન્ ! પચાસ કરી સામાયિક દંડક ઉચ્ચરાવોળ કહી ચુર અથવા વડિલ હોય તો તેજોની પાસે કરે મિલતે ! ઉચ્ચરાવણું, વડિલ ન હોયતો પોતાની મેળે કરે મિલતેનો પાઠ જોલવો, પછી ખમાસમાણુ દઈ, ઇચ્છાકારેણ સંહિસહ ભગવન્ ! ખેસણે સંહિસહ ? ઇચ્છું, કહી ખમાસમાણુ દઈ, ઇચ્છાકારેણ સંહિસહ ભગવન્ ! ખેસણે ઠાઉ ? ઇચ્છું કહી ખમાસમાણુ દઈ,

ઇચ્છાકારેણ સંહિસહ ભગવન્ સજ્જાય સંહિસહ ? ઇચ્છું, કહી ખમાસમાણુ દઈ ઇચ્છાકારેણ સંહિસહ ભગવન્ ! સજ્જાય કેરું ? ઇચ્છું, કહી ત્રણ નવકાર ગણવા. પછી જે ઘડી ધર્મધ્યાન કરવું. વિકથા કરવું નહિ.

સામાયિક પારવાનો વિધિ.

ઉભા થઈ ખમાસમાણુ દઈ, ઇચ્છિયાવહિયં પડિક્કમી, તસ્સ ઉત્તરી, અન્નત્ય કહી, એક લોગસ્સનો કાયોત્સર્ગ ચંદેયુ

મલ્લયરા, સુધી કરી, પારીને પ્રગટ લોગસ્ત કહેવો, પછી
માસમણુ દંધ ઇચ્છાકારેણુ સંદિસહ ભગવન્ !
હપત્તિ પડિલેહુ ? ઇચ્છા, કહી મુહપત્તિ પડિલેહવી,
છી ખમાસમણુ દંધ, ઇચ્છાકારણુ સંદિસહ ભગવન્
સામાયિક પાઠ ? યથાશક્તિ. પછી ખમાસમણુ દંધ,
ઇચ્છાકારેણુ સંદિસહ ભગવન્ ! સામાયિક પાઠ ?
તહત્તિ કહી પછી જમણો હાથ ચરવળા ઉપર અથવા કટાસણા
ઉપર સ્થાપી એક નવકાર ગણી સામાયય વચનુત્તો. કહી
જમણો હાથ મુખ સન્મુખ રાખી એક નવકાર ગણવો.

સામાયિક પારવાનો વિધિ સમાપ્ત

ઉપકરણ

પ્રશ્ન: સામાયિકમાં કયા કયા ઉપકરણો જોઈએ અને
શા માટે ?

ઉત્તર: ચરવળો, કટાસણુ, મુહપત્તિ, પુસ્તકાદિ. સ્થાપન
યં વિગેરે ઉપકરણુ એટલે જ્ઞાન. દર્શન અને ચારિત્ર
ખિત્તીમાં ઉપકારનાં કારણો.

ચરવળો: રાખવાનું પ્રયોજન એ છે, કે તે જૂનિ અ
માર્જન કરવાનું તેમજ નિર્દોષ જન્તુઓને બચાવવાનું એ
છે, અને રજોહસ્તુ પણ કહેવાય છે. રજોહસ્તુનો
એવો થાય છે, કે તેને બાહ્યદષ્ટિથી જોઈએ તો તે

“સમ્યક્ત્વમોહનીય, મિશ્રમોહનીય, મિથ્યાત્વમોહનીય પરિહરું.” જમણે હાથે ખંખેરતાં બોલવું કે, “કામરાગ, મેહરાગ, દષ્ટિરાગ, પરિહરું”

જમણા હાથમાં લઈ લેતાં બોલવું કે, “સુદેવ, સુશુર, કુધર્મ આદરું” જમણા હાથથી દૂર કરતાં બોલવું કે, “કુદેવ, શુર, કુધર્મ પરિહરું”

હાથે હાથે પડિલેહતાં બોલવું કે, “જ્ઞાન, દર્શન, આરિત્ર, આદરું, જ્ઞાનવિરાધના, દર્શનવિરાધના, આરિત્રવિરાધના પરિહરું, મનશુષ્પિત, અનશુષ્પિત, કાયશુષ્પિત આદરું, મનદંડ, વચનદંડ, કાયદંડ, પરિહરું”

હાથી ભૂજાએ પડિલેહતાં બોલવું કે, “હાસ્ય, રતિ, અરતિ પરિહરું.” જમણી ભૂજાએ પડિલેહતાં બોલવું કે, “લય, શોક, રંગમંથા પરિહરું.” મસ્તકે પડિલેહતાં બોલવું કે, “કૃષ્ણલેશ્યા, શીલલેશ્યા, કાપોતલેશ્યા, પરિહરું” મુખે પડિલેહતાં બોલવું કે, “સંગારવ, ઋધિગારવ, શાતાંગારવ, પરિહરું”.

હૃદયે પડિલેહતાં બોલવું કે “માયાશલ્ય, નિયાણુશલ્ય મિથ્યાત્વશલ્ય પરિહરું”

હાથા ખસે પડિલેહતાં બોલવું કે, “ક્રોધ, માન પરિહરું, જમણે ખસે પડિલેહતાં બોલવું કે, “માયા, લોભ, પરિહરું, હાથે પગે પડિલેહતાં બોલવું કે, “પૃથ્વીકાય, અપૂકાય, તેલકાયની જયણા કરું” જમણે પગે પડિલેહતાં બોલવું કે, “વાયુકાય, વનસ્પતિકાય, વસકાયની જયણા કરું”.

સામાયિક સમીક્ષા.

પ્ર૦ સામાયિક શબ્દના અર્થ જણાવો.

- ઉ૦ (૧) સમ એટલે રાગદ્રેષના અભાવરૂપ આત્માના મધ્યસ્થ પરિણામ થતાં જાણ એટલે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રનો લાભ થવો તે સમાય અંને તેને ફક્ત પ્રત્યય લાગતાં સામાયિક શબ્દ બને છે.
- (૨) સાવધયોગ [પાપવ્યાપાર] નો ત્યાગ અને નિરવધ યોગનું સેવન કરવાનો. જીવનો પરિણામ થાય ત્યારે સામાયિક કહેવાય છે.
- (૩) સમ એટલે સરખું અર્થાત્ સર્વ જીવ સાથે મૈત્રીભાવ કરવો તે, તેનો લાભ થવો તે સામાયિક.
- (૪) જે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવામાં જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રનું સરખું સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરાવે છે તે સામાયિક.
- (૫) સંસારના સર્વ જાતના રાગદ્રેષથી ઉપજતા પરિતાપને શમાવી દઈ, શુભ જગ્યાએ બેસી, શુભ વસ્ત્ર પહેરી બે થડી સુધી સંસારનાં દરેક બાંધન દૂર કરી, જ્ઞાન, ધ્યાન, અધ્યયન, તપ, ધર્મકથા, વિગેરે પોતાના અધિકાર પ્રમાણે કરવું તે સામાયિક.
- જ્ઞાન સામાયિકના નિવિધ પ્રકારના અર્થ થાય છે. દ્વંદ્વનું દૂરીકરણ તે સામાયિક એ સમતાનું વાદક, સરખાપણના લાવનું પ્રેરક તથા જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રના સામર્થ્યનું ઉત્પાદક છે.

પ્ર० સામાયિક સૂચના પ્રશ્નોતા કોણ છે ?

ઉ० સામાયિક સૂચના અર્થથી પ્રકૃપક શ્રી તીર્થેશ્વર પરમાત્મા છે અને તેની શબ્દરચના કરનાર શ્રી ગણધર મહારાજ છે, અર્થાત્ તે સર્વજ્ઞ કવિત છે.

પ્ર० સર્વજ્ઞ એટલે શું ?

ઉ० જેઓ ત્રિકાળદર્શી હોય તેઓજ સર્વજ્ઞ ગણાય અને તેઓજ જોડાજોડના જાવને વધારિયત-જેવા પોતાના જ્ઞાનમાં લુગે છે, તેવા જ પ્રકૃત છે.

પ્ર० સામાયિકના પર્યાય શબ્દો અર્થ સાથે કહો.

ઉ० સામ, સમ, અને સામ્ય આ સામાયિકના પર્યાય શબ્દો છે.

(૧) સામ એટલે મધુર પરિણામ.

[૨] સમ એટલે માનવાં જેવા સમ પરિણામ, અને

(૩) સામ્ય એટલે ખીર અને ખાંડ મળી જાય તેવા સમ પરિણામ.

પ્ર० સામાયિક વત એટલે શું ?

ઉ० આત્મ અને સૌંદર્યાનનો જેણે ત્યાગ કરેલો છે, તથા વચન અને શરીર સંગ્રામી પાપવ્યાપારનો ત્યાગ કરેલો છે, એવા મનુષ્યે એક સુદૂર્ત પર્યાત સમજાવમાં રહેવું તે સામાયિકવત કહેવાય છે.

પ્ર० સામાયિક કરવાની શું જરૂર છે ?

સામાયિક સમીક્ષા.

પ્ર૦ સામાયિક શબ્દના અર્થ જણાવો.

- ઉ૦ (૧) સમ એટલે સગદ્રેપના અભાવરૂપ આત્માના મધ્યસ્થ પરિણામ થતાં આય એટલે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રનો લાભ થવો તે સમાય અને તેને ફક્ત પ્રત્યય લાગતાં સામાયિક શબ્દ બને છે.
- (૨) સાવધયોગ [પાપવ્યાપાર] નો ત્યાગ અને નિરવધયોગનું સેવન કરવાનો જીવનો પરિણામ થાય તેને સામાયિક કહેવાય છે.
- (૩) સમ એટલે સરખું અર્થાત્ સર્વ જીવ સાથે મૈત્રી કરવો તે, તેનો લાભ થવો તે સામાયિક.
- (૪) જે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવામાં જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર સરખું સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરાવે છે તે સામાયિક.
- (૫) સંસારના સર્વ જાતના સગદ્રેષી ઉપજતા પરિતાપ શમાવી દઈ, શુદ્ધ જગ્યાએ બેસી, શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેળે ઘડી સુધી સંસારનાં દરેક બંધન દૂર કરી, સાધ્યાન, અધ્યયન, જાપ, ધર્મકથા, વિગેરે પોતાના અધિકાર પ્રમાણે કરવું તે સામાયિક.
- આને સામાયિકના વિવિધ પ્રકારના અર્થ થાય છે. દૂંડાણમાં કડીએ તો સામાયિક એ સમનાનું વાકું સરખાવવાનું જાવનું પ્રેરક તથા જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રના સામર્થ્યનું ઉત્પાદક છે.

વિવાદિ પાંચ પ્રકારના અનુષ્ઠાનોનું સ્વરૂપ શું ? અને સામાયિકમાં શી રીતે ચોજવા ?

[૧] વિધાનુષ્ઠાન એટલે ધર્મકરણીના ગદલામાં આ-
લવમાં અમુક લખિધની અથવા શક્તિની પ્રાપ્તિ થાય
અથવા કીર્તિ થાય એવી અપેક્ષાથી અનુષ્ઠાન કરવાં
તેને વિધાનુષ્ઠાન કહેવામાં આવે છે.

[૨] ગરલાનુષ્ઠાન એટલે ધર્મક્રિયાના ગદલામાં પરલોકમાં
દેવ-દેવેન્દ્ર, વિદ્યાધર, ચક્રવર્તિપણાનાં મુખની પ્રાપ્તિની
પ્રત્યક્ષાથી જે અનુષ્ઠાન કરવામાં આવે તે. અર્થાત્
અમુક ક્રિયાના ફળ તરીકે એવી સંપત્તિ અથવા ખીન્નું
કાંઈ પણ પરલોકમાં પ્રાપ્ત કરવાનું નિયાણું કરવામાં
આવે તેને ગરલ અનુષ્ઠાન કહેવામાં આવે છે.

વિપ તરતજ પ્રાણનો નાશ કરે છે અને ગરલ
કાંજાન્તરે પ્રાણનો નાશ કરે છે.

[૩] અનનુષ્ઠાન એટલે ઠેકાણા વગરનો પ્રાણી સન્નિ-
પાતવાળાની જેમ વ્યગ્રચિત્તે અનુષ્ઠાન કરે તે.

[૪] સ્તુતિ, સ્તવન, ધ્યાન વગેરે પોતાથી બની શકે તેવાં
અનુષ્ઠાનો પૂર્ણ રાગથી કરવામાં આવે તેને તદ્દહેતુ
અનુષ્ઠાન કહેવામાં આવે છે. આવાં અનુષ્ઠાનથી
મુક્તિ ઉપર રાગ થાય છે અથવા મુક્તિનો
અદ્રેષ થાય છે અને વિશિષ્ટ સદનુષ્ઠાન અમૃત

સમપરિણામી હોય, વળી માન તેમજ અપમાન કરવા-
વાળા ઉપર પણ સમ પરિણામવાળો હોય વળી ત્રસ
અને સ્થાવર જીવો પર પણ સમભાવ પરિણામી હોય
એના જીવને સામાયિક હોય તેવું કેવળી ભગવંત કહે છે.

પ્રશ્ન શ્રીમન્મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજે સવાસો
ગાથાના સ્વરૂપ સ્તવનમાં સામાયિકનો શો અર્થ કહેલો
છે ? અને તે શોમાં છે ?

ઉત્તર ભગવદ્ અંગે ભાષીઓ, સામાયિક અર્થ,
સામાયિક તે આત્મા, ધારો મુદ્દો અર્થ ॥૧॥
સામાયિકનાં આઠ નામ અર્થ સાથે.

[૧] સામાયિક : સમભાવ રાખવો તે,

[૨] સમયિક : સર્વ જીવ પ્રત્યે દયાભાવ રાખવો તે.

[૩] સમવાદ : રાગ-દ્વેષ છોડીને યથાસ્થિત વચન
બોલવું તે.

[૪] સમાસ : થોડાજ અર્થમાં તત્ત્વ જાણવું તે.

[૫] સંક્ષેપ : થોડાજ અક્ષરમાં કર્મ નાશ થાય એવી
દ્વાદશાંગીનો ઘણો અર્થ કરવો તે.

[૬] અનવદ્ય : પાપ વગરનું આદરવું તે,

[૭] પરીજ્ઞા : તત્ત્વનું જાણપણું જે સામાયિકમાં હોય છે તે.

[૮] પ્રત્યાખ્યાન : નિષેધ કરેલી વસ્તુનો ત્યાગ કરવો તે.

આ આઠ પ્રકારના સામાયિકનાં નામ ઉપર આઠ ટુંકી
ગાથાઓ નીચે મુજબ છે.

દમદંતમુનિની કથા.

(૧)

સમભાવ સામાયિક ઉપર

હર્ષપુર નામના નગરનો દમદંત નામનો એક રાજા હતો, તે બહુ પરાક્રમી હતો. એકદા તે તેના મિત્ર જર સંઘ રાજાને યુદ્ધમાં મોકલવા આવવા ગયો હતો, તે વખતે હસ્તિનાપુરના રાજા પાંડવ-કૌરવોએ એ હર્ષપુરને ઘેર ઘાલી છતી લીધું. દમદંત રાજાને તે માલુમ પડ્યું. તેણે જોયું કે, આ લોકોએ મારી ગેરહાજરીનો લાભ લઈ મારું ગામ છતી લીધું છે, આથી તેણે લોકો સાથે લડાઈ કરી અને તે લડાઈમાં જય મેળવ્યો. આ દમદંત રાજા ત્યારબાદ મુંડ રાજ્ય કરતો હતો, તે એકદા અગાશીમાં પોતે બેઠો હતો અને આકાશને ચોમેર વાદળાંથી ઢંકાએલું જોયું અને ધાર પછી પાછાં સઘળાં વાદળાં વિખરાઈ જતાં પણ જોયું આથી તે બુદ્ધિવાન રાજાને વિચાર થયો કે, આવાં મનોહર વાદળાંને ઘડીભરમાં વિખરાતાં વાર ન લાગી તો પછી મારા આ સઘળાં રાજ્યકર્તા, વૈભવો, રમણીય પદાર્થો વગેરે વિખરાતાં શી વાર લાગવાની? આ જગતમાં આમ સઘળું નાશવંત છે, તો પછી મારો પણ કેમ નાશ નહિ થાય આ પ્રમાણે વિનાશી જગતની વસ્તુ સંબંધી વિચાર કરી તેનું મન આંતરદષ્ટિ તરફ વળ્યું, અને પોતાની ક્ષણ કાયાનો ભડંસો નહિં પડવાથી પોતાનું રાજ્ય પોતાના

રાજને સોંપી પોતે આત્મસાનના અનુભવ થેવા આ અસાર
 સંસારને તિલાંજલી આપી, પોતાનું રાજ છોડી ચાલતા
 ગયો; અને કસ્તિનાપુરની જાગોળે આવી પહોંચી, શહેરની
 મહાર આતરે કાઉચના ધ્યાને ગિતો રહ્યો. કેટલાક વખત
 પછી પાંડવો આ જાગુ થઈને જતાં આ હમદંત રાજને
 જોયો, અને તેને કાઉચમાં ઉભેલા જોઈને જાવિક હોવાથી
 તેમણે તેની પ્રશ્ન કરી અને અંતરથી તેમના મુનિપણને
 તેમણે પ્રત્યક્ષ આપ્યો, પછી તેઓ તેમની પ્રદક્ષિણા ૪૯
 લક્ષ્મણે તેમની મુલિ કરી પોતાના જગીયા તરફ ગયા.
 થોડા વખત પછી કૌરવો ત્યાં આવે છે, ત્યારે તે હમદંત
 મુનિને જુએ છે, અને વિચારે છે કે, આપણને હરાવનાર
 આ છે, તેથી કોપાગ્નિના આવેશમાં આવી તેમના પર ઈંદ,
 પ્રત્યક્ષ ફેંક્યા અને તેનાથી તે મુનિને ઢાંટી દીધા. તે દુષ્ટોએ
 ફરની ફરજ બજાવી. ત્યારે પાંડવોએ પ્રદક્ષિણા કરી,
 ત્યારે આ કુબુદિઓએ આવું હેવાની અત્યંત કામ હતું,
 છતાં તે મહામુનિરાજ પોતાના ધ્યાનથી ચળ્યા નહિ.

થોડા વખત પછી પાંડવો ત્યાં આગળ થઈને
 જ્યાં હશે ત્યારે તેમણે હમદંત મુનિને જોયા નહિ અને
 શક્ય, ઈંદ તથા પ્રત્યક્ષનો ઢગલો જોયો; ત્યારે તેઓએ વિચાર્યું
 કે, આ કામ કૌરવો વિના બીજા કોઈનું હોય નહિ, જેથી
 તેમણે તે ઢગલો વિખેરી નાંખ્યો અને મુનિરાજને ત્યાં જેવા
 ધ્યાનસ્થ ઉભેલા જોયા હતા તેવાજ જોયા; આથી કૌરવો માટે
 તેમને થયો. ખેડ થયો અને મુનિરાજની ધ્યાનસ્થ દશાનાં

હતે કહ્યું કે, એ કેવી રીતે જણાય ? શુરૂએ કહ્યું કે, આજ સાતમે દિવસે ઘોડાના પગના ઢાળલાથી ઉડેલી વિંધા તમે મુખમાં પડશે અને પછી તું લોઢાની કોડીમાં પુલકે આ અનુમાનથી તારી અવશ્ય નરકગતિ થવાની છે, એમ કહ્યું.

હતે કહ્યું કે, તમારી શી ગતિ થશે ? શુરૂએ કહ્યું કે, મને ધર્મના પ્રભાવથી સ્વર્ગે જઈશું. આ પ્રમાણે સાંભળીને કોઈ થયેલા હતે વિચાર કર્યો કે, જો સાત દિવસની અંદર આ વાક્ય પ્રમાણે નહિ અને તો અવશ્ય હું એમને માત્ર નાંખીશ, આમ વિચારી કાલિદાસચાર્યની આસપાસ રાજસેવકોને મૂંઝી પોતે નગરમાં આવ્યો, અને આખા શહેરના તમામ રસ્તાઓમાંથી અગવિચ પદાર્થો કાઢી નાંખાવી. સાદું કસોટું અને સર્વ સ્થળે પુષ્પો વેરાવ્યા, પોતે અંતઃપુરમાં જ રહ્યો. એ પ્રમાણે છ દિવસો વ્યતીત થયા પછી આઠમા દિવસની આનિર્ધારિત સાતમે દિવસે કોઈ ચુકત ગની ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈ ગુરૂને મુખમાં પડે આવ્યો, તેવામાં કોઈ એક વૃદ્ધ માયી દસ મનના કાચાથી પીઠ પાનવાને લીધે રસ્તામાં જિંદા કરી તેને પુષ્પો વેરાવે આવ્યો ગયો, તેના ઉપર દત્તરાજના ઘોડાનો પગ પડ્યો, તેથી જિંદાના અંશ કેળવેલે રાજાના મુખમાં પડે તેથી ગુરૂના જ્યન ઉપર વિચાર આવવાથી રાજા પાંચ મંત્રીઓને એકેન માનીને જિવણુ રાજાના એકાકીને લીધે રસ્તામાં અને જિવણુને માલીએ બેતાવે. પછી ગુરૂના મુખમાં પડેલું કે, જો આ જીવણુ રહેશે તો મને

યાદ આવતી, તેથી તેને ઉપાડી જવાની તેની પ્રજ્ઞા કંઈ
થઈ. તેણે પોતાના સાથીદારો-ચોરોને સમજાવ્યું
આપણે રાજગૃહી નગરીમાં ધનસાર્થવાડ શેડને ત્યાં પાડવા
જવું છે, ત્યાંથી જે ધન આવે તે તમારે લેવું, તેની પુત્રી સુપુમા તમારે મને આપવી. આવી શરતે
અંધારી રાત્રે રાજગૃહી નગરીમાં પ્રવેશ કર્યો અને શેડનું
લુંટ્યું અને શેડની છોકરી સુપુમાને ભરવાડ ગઢકું ઉપાડે
ઉપાડી, તે ચોરો આજ્ઞતા થયા. આથી રાજદરબારમાં પા
પડી. નગરના કોટવાળા વિગેરે પ્રથમ ચિલાતીપુત્રના કુખને
કંડાળી ગયા હતા, તેથી તેમણે તે ચોરોની પૂંડ પાડી
કેટલેક દર જનાં ચોરો તથા તેના નાયકને જોયા, તેથી તેને
ધનમાત્ર નાંખી દેઈ આડીમાં ભરાઈ ગયા. ચિલાતીપુત્રની પૂંડ
શેડ અને તેના પુત્રો પડ્યા હતા. ચિલાતીપુત્રની છેક ના
કમાં આવી જનાં ચિલાતીપુત્ર વિચાર્યું કે, હવે હું પકડાઈ જ
તેથી સુપુમાનું મસ્તક છેલ્લી ઘડ નાંખી દોડવા માંડ
શેડ અને તેના પુત્રોના કાચમાં સુપુમાનું ઘડ આવ્યું, ન
તેના માટ તેમણે પૂંડ પકડી હતી, તે તેમની ઢીકરી
કાચેલી જોયા પછી ઘડ તરફ પાછા ફર્યા અને તેને તે
જાળમાં ફાંસી દીધા. ચિલાતીપુત્ર કે જેના એક જ
પુત્રને હતો અને બીજા કાચમાં સુપુમાનું માથું છે, તે
જેને જાણ નહોતી એક પડેલા ઉપર આવ્યો. ત્યાં જ
તેણે કાચમાં જોયું કે તે અને કાચનીમાં પાંચ
પાંચ પડેલા પડેલા ધનસાર સુનિતે અવધાન

(૫)

સંક્ષેપ સામાયિક ઉપર જિતશત્રુરાજની કથા.

(શબ્દ થોડા અર્થ ઘણા)

વસંતપુર નગરનો જિતશત્રુ રાજા હતો. તે વૃદ્ધ વય
તેને પોતાનું સાધી લેવા ધર્મધ્યાન કરવા તરફ અતિશય
પ્રકટ થઈ જીવનમાં તેને ઘણા છળ ભેદ અને રાજ્યપ્રપંચ કરેલા
પણ અંતે પુણ્યયોગે ધર્મ માર્ગ તરફ તેની વૃત્તિ થઈ અને
નિશ્ચય કર્યો કે હવે હું એવું શું કામ કરું કે મારા જીવનની નાં
ધરી સફળ થાય. આથી તેણે શાસવેત્તાઓની સલાહ લેઈ
માંડી તેમાં એક શાસવેત્તાએ કહ્યું કે 'શાહિન ! શા નાં
આપ આટલી બધી ચિંતા કરો છો ? આપણે ત્યાં પદ
નાનકાં કરે છે. તે એક પછી એક આપને વાંચી જતાવીએ ત્યારે
તે જાન્યે કહ્યું કે હવે મારી આ છેલ્લી ઘડીમાં મારું વીરો
જાન્યે અવકાશ ક્યાંથી ક્યાંકનો કે જેથી હું તે જાનવા મરું.
એક પછી એક સાંભળું ! મને તો એવો રસ્તો જાણ
કે જેનામાં મને મર્યાદા જાનનો બોધ થાય અને મારા
જાન્યે મરું કે જેનાથી મરું.

આ વચ્ચે તેણે મર્યાદા મર્યાદા મર્યાદા એકકા વચ્ચે
જાન્યે મર્યાદા મર્યાદા મર્યાદા એકકા વચ્ચે
જાન્યે મર્યાદા મર્યાદા મર્યાદા એકકા વચ્ચે
જાન્યે મર્યાદા મર્યાદા મર્યાદા એકકા વચ્ચે

જાનના પચાસે વિગતોમાં સમૂપ પામના જ્ઞાનમાં જે રસ છે, તેમજ "વિપત્તિ" જેવા સંજોગમાં ઉચ્ચારી તેણે જે પદોમાં સત્ત્વ પામનાં લક્ષણો તેમાં કંઈ કરીને વર્તે છે. અત્યાર મનસામયોગી આ વિપત્તિનિવૃત્તિમાંથી સંજોગોની રચના કરી છે. આથી જગતમાં શ્રી જિનેશ્વર મુનિની વાણી સંજોગમાં હોવા છતાં તેમ મંનીર અર્થો યુક્ત છે. માટે આત્માથી જનોએ જિતશત્રુ રાજની ખેડ, યોદ્ધામાં વળું જાણવાની અનિવાર્યતાઓએ અવશ્ય શ્રી જિનેશ્વરની વાણીનું અવળું-મનન કરવું તેજ તેમના આત્મકલ્યાણનું સાધન છે.

ત્રિપત્તિનો સિદ્ધાંત એ છે કે ઉત્પાદ, વ્યય અને દ્યુવે કરીને વસ્તુ માત્ર સત્ છે. આમાંથી સંસારની અસારતાનું અને આત્માના અમરપણાનું બહુ સુંદર જ્ઞાન થાય છે. તેની અંદર ઘણાં શાસ્ત્રોનો સાર ગલિત રહેલો છે. જિતશત્રુ રાજને આ પરમ સકળ શાસ્ત્રસંપન્ન સિદ્ધાંતથી યોદ્ધા શાસ્ત્રોમાં આત્મજ્ઞાન પરિણમ્યું.

(૬)

અનવધ-સામાર્થક ઉપર

ધર્મરૂચિ મુનિની કથા.

અંપા નામની નગરીમાં ધર્મરૂચિ મુનિના, તેમની ધર્મ પ્રત્યે અડગ શ્રદ્ધાને લીધે-શુષ્ક જ્ઞાન ગવાઈ રહ્યા હતા.

મહિનાસરના ઉપવાસને અંતે નમ્યાન્ક સમયે લોકો
 -થી પરવાર્યા રહ્યો, એમ પારી શહેરમાં ગોચરીએ નીક-
 હતા, એ જ સામમાં વેદ-ધર્માનુયાયી પણ પ્રાણજ
 તો રહેતા હતા, તેઓ માનવર હતા. તેમજ તે વળે
 તો વસ્ત્ર સાંપ સારા હતો, અને તે વસ્ત્ર કંમેશ
 પાને ગેર ન જમતાં વારાફરતી એક ખીન્ત લાઇને ત્યાં
 તો હતા. એક વખત મોટાનાઇને ત્યાં ખીન્ત લાઇએના
 સ્થાને વારા આગ્યો. મોટાનાઇની સ્ત્રીનું નામ નાગશ્રી
 હતું. તેનાથી તે દિવસે બહુથી કડવી તુંબડીનું શાક રંધાઈ
 હતું, પરંતુ જમી કરીને તેને નાંખી વધુ એવો વિચાર
 હતો, એક બાલુ તેણીએ તેને ટાંકી મૂકેલ. યુનિસાજને જેન
 જેનેવરનો ભેદ ન હતો, તેથી સીધા તેઓ નાગશ્રીને
 તે ગોચરીએ ગયા. યુનિસાજને આવેલા તેમજ નાગશ્રીએ
 તેથી આહાર ગ્રામથી વહોરાવી. પરંતુ બહુથી કડવી તુંબ-
 ડીનું શાક તેમને વહોરાવાઈ ગયું, તેની તેને ખજાર ન રહી.
 યુનિસાજે ગોચરીથી પાછા ફરી જે વસ્તુ ગોચરીમાં મળી
 હતી, તે સર્વ આચાર્ય ધર્મઘોષને બતાવી. આચાર્યે શાક
 એકને તરત કહ્યું-“આ શાક તો કડવી તુંબડીનું છે,
 એટલે એ વિપ્રધાય છે, માટે કોઈ નિર્દોષ સ્થળે જઈને તેને
 પરકવી દો. મહિનાના ઉપવાસી યુનિસાજ શાક પરકવવાને
 માટે નગર બહાર ગયા. નિર્દોષ જગ્યા શોધી કાઢી ત્યાં
 પાત્ર મૂક્યું, પણ પાત્રને મૂકતાં ત્યાં શાકના જે વળુ
 ધાંસ જમીન ઉપર પડ્યા; તેથી ત્યાં કીડીઓ ઉભરા

આવી, અને તે ખાતાં વેંત તે તમામ કીડીઓ તરફ
 મરણ પામી, આ જોઈને પરંવવાની તેમની હિંમત ન
 નહિ. તેમણે વિચાર કર્યો કે, આ જો-ત્રણ છાંટા પ
 જ્યારે આટલી જાધી કીડીઓ મરી ગઈ, તો પછી
 શાક પરંવતાં તો કેટલો અનર્થ થાય? આ વિચારે તે
 ખૂબ મુંઝાયા. વિચાર કરતાં—કરતાં તેમને લાગ્યું
 “આ બિચારી કીડીઓ તેષન્દ્રિય છે, મને વિચ
 કરવાની પણ શક્તિ છે, ત્યારે જો હું આ શા
 અહીં પરંવું તો તેના સ્વાદથી કેટલા બધા જો
 મરણ પામે અને તે મરતાં-મરતાં ય રૌદ્રધ્યાન
 આર્તધ્યાન કરતાં મરણ પામે એટલે તેઓ આથી
 પણ વધારે નીચી ગતિમાં જાય, વળી મેં જ્યારથી
 દીક્ષા અંગીકાર કરી છે, ત્યારથી બધા જીવોન
 સાથે મારે સમભાવ છે, મારે આ શાક મારે જ
 ખાઈને પ્રાણુાંત કબ્દ સહન કરી લેવું યોગ્ય છે.”
 આમ વિચારતાં તેઓએ શાક ખાઈ લીધું, અને તેના
 ઝેરની અસર તત્કાળ તેમની રંગેરંગમાં પ્રસરી ગઈ, છતાં
 મુનિરાજે વહોરાવનાર પર ન કર્યો દ્વેષ કે ન કર્યો ક્રોધ.
 તેઓ તો સમભાવે શુક્લધ્યાને ચડતાં અશુભ કર્મેતો
 નાશ કરી ઉચ્ચગતિને વર્યા. હવે અહીં નાગશ્રીને
 ખગર પડી કે, પોતાની ભૂલથી કડવી તુંબડીનું
 શાક મુનિને વહોરાવાઈ ગયું છે; કે તરત રખેને મહારાજ
 ભૂલથી તે શાક ખાઈ ન જાય, એવી બીકથી ઉતાવળી-ઉતા

પરિશા સામાયિક ઉપર

ધનદત્ત નામના શેઠની કથા

ઇલાવર્ધન નામનું એક નગર હતું. ત્યાં ધનદત્ત નામનું એક શેઠ રહેતો હતો. તેની સ્ત્રીનું નામ ધનવતી હતું. તે શેઠ વૃદ્ધ થવા છતાં તેને પુત્રનું સુખ નહિં હોવાથી શેઠ-શેઠાણે બન્ને ખિન્ન રહેવા લાગ્યાં, કેાંઈ નિમિત્તિઆના કહેવાથી તે શેઠ ઇલાદેવીની ઉપાસના કરવા લાગ્યા, અને ઘેર તપશ્ચર્યાનું પ્રભાવે દેવીની ઉપાસનાથી તેમને એક રૂપવાન પુત્ર પ્રાપ્ત થયો. તે ઇલાદેવીના પ્રભાવનું ફળ હોવાથી તે પુત્રનું નામ ઇલાચિપુત્ર પાડ્યું. તે ઇલાચિપુત્ર સોળ વરસની ઉમ્મરનો હતો તે વખતે તેના મિત્ર સાથે તે ફરવા નિકળ્યો. રસ્તામાં નટનું નાટક થતું હતું, તેથી નાટક જોવા બન્ને મિત્રો ઉભા રહ્યાં. નાટક જોતાં-જોતાં નટની પુત્રી જે ઢાલક વગાડતી હતી તેના ઉપર ઇલાચિપુત્રની દૃષ્ટિ પડી અને તેના રૂપ ઉપર અત્યંત મોહિત થયો, તેની વૃત્તિ તેની સાથે જાગ્ર કરવાની થઈ. ઘેર આવી તે બહુ રીસાયો, તેના બાપે તેનું રીસાવાનું કારણ પૂછ્યું, પરંતુ તેણે તે ન જણાવ્યું. તેના મિત્રને જોડાવી તેના બાપે રીસાવાનું કારણ પૂછ્યું. તેથી તેના મિત્રે અઘળો વૃત્તાંત કહ્યો. તેના મા-બાપે તેને કેાંઈ સારી કુલવતી રૂપવાન કન્યા પરણાવવા કહ્યું, પરંતુ

આરોહણ કયું અને ખેલનો પ્રારંભ કર્યો, પણ એટલામાં જ વાંસ ઉપરથી તેની દષ્ટિ શેરીની એક હવેલી કે જેમાં કોઈ શેઠની અત્યંત રૂપવંતી શેઠાણી મુનિરાજને મોઢક વહોરાવતી હતી, તેના ઉપર પડી. ઇલાચી આ રૂપની સાથે નટપુત્રીના રૂપની તુલના કરવા લાગ્યો, તો જણાયું કે આ તો હંસાણીની પાંસ કાગડી જેવી છે, તેના ઉપર મને શા માટે મોહ થયો? પરંતુ મુનિરાજ આ રૂપના અંખાર જેવી મોઢક વહોરાવતી સ્ત્રી ઉપર નજર પણ ન નાખતાં નીચે મુખે મોઢક વહોરતા હતા; એટલે ઇલાચીને વિચારણા ઉદ્ભવી કે, આ મુનિરાજના હૃદયમાં એવું તે કયું સૌંદર્ય હશે કે તે સ્ત્રીના ઉપર તેમની નજર પણ પડતી નથી. આમ વિચારણા કરતાં અંતર્મુખ વૃત્તિ ઉત્પન્ન થઈ, મોહનો અધારો પડદો દૂર થયો, અને આત્માનું ભાન થયું કે ત્રણલોકમાં સુંદરમાં સુંદર વસ્તુ હોય તો તે આત્મા છે, અર્થે સૌંદર્ય તો આત્માનું જ. આમ આત્મામાં સ્થિર થતાં તેને વાંસની ઉપર કેવળજ્ઞાન પ્રગટ્યું. આ કેવળજ્ઞાન જ્યોતિષી તેને જણાયું કે રાજાને પણ નટપુત્રીના પૌદ્ગલિક રૂપ ઉપર મોહ થયો છે, આ હકીકત જ્યારે રાજા ને રાણીના બાણુવામાં આવી ત્યારે તેમને પણ મોહ ઉપર તિરસ્કાર છુટ્યો અને આંતરદષ્ટિ કરતાં તેઓ ઉભયને પણ કેવળજ્ઞાન થયું.

માટે એવું કંઈ ચૂર્ણ, મંત્ર, કામણ કે વશીકરણ
 , કે જેનાથી હું ફરીવાર તેને ઇષ્ટ થાઉં.” આ વાત
 જાને પોતાના ણન્ને કાન દાળીને તે આર્યાઓ બોલી,
 દેવાનુપ્રિયે ! અમે તો શ્રમણ નિવ્રત્તીઓ તથા
 યારિણીઓ છીએ. તારું આવું કથન તો અમારાથી
 ણી પણ ન શકાય. પણ જો તારી ઇચ્છા હોય તો
 તને કેવલીએ જણાવેલા ધર્મનો ઉપદેશ કરીએ, કે
 ણથી તને આ સંસારનાં સુખ કરતાં અતન્તગણું સુખ
 મ થાય. પોટિલાએ તેમ કરવાની ઇચ્છા જણાવતાં તે
 મણીઓએ તેને શ્રમણોપાસિકનો ધર્મ કહી સંભળાવ્યો.
 ટિલાએ તેને સમજાવે તેનો સ્વીકાર કર્યો. હવે શ્રાવિકા-
 મને પાળતી પોટિલા કોઈ સંત કે સતી પોતાને ત્યાં
 માવી ચડે તો ખૂબ આદરથી યોગ્ય ભિક્ષા આપતી, સુખેથી
 હે છે. એકવાર પોટિલાને વિચાર આવ્યો કે, હું મારા
 ચેત્તની શુદ્ધિ માટે હંમેશાં તે સુમતા આર્યા પાસે રહું તો
 વીક, તે માટે તે અમાત્ય તેતલિપુત્રની અનુમતિ લેવા ગઈ.
 અમાત્યે કહ્યું કે, તું આર્યાઓની અંતેવાસિની થયા બાદ
 જ્યારે કાળ કરીશ ત્યારે જરૂર કોઈ સદ્ગતિમાં જઈશ,
 ત્યાંથી તું આવીને મને બોધ આપવાની કબૂલાત આપે તો
 હું તને આર્યાઓની અંતેવાસિની થવાની રજા આપું. પોટિ-
 લાએ તેની તે વાત સ્વીકારી. ત્યારબાદ અમાત્ય અને પો-
 ટિલા ણન્ને સુમતા આર્યા પાસે ગયાં. પોટિલાને આગળ
 કરીને અમાત્યે તે આર્યાને કહ્યું કે, હુ! દેવાનુપ્રિયે !

એકે સંતાનને ગાદીનો વારસ નહીં થયા હે. તેથી તે રાણી
એ અમાત્ય સાથે મળીને પોતાને હવે થનારા પુત્રને બચાવી
લેવાની ગોઠવણ કરી. યોગ્ય વળતે રાણીને પુત્ર થયો. અમા-
ત્યની ગોઠવણા મુજબ તે પુત્રને પોતાની ધાત્રીદ્વારા અમા-
ત્યને ત્યાં છુપી રીતે મોકલી આપ્યો. તે વળતે પોત્રિ-
લાએ એક મરેલી છોકરીને જન્મ આપ્યો હતો. તે છોક-
રીને છોકરાને સ્થાને રાણી પાસે મૂકવામાં આવી હતી.
રાણીને પ્રસવ થયો છે, એવું જાણતાં જ રાજા તેની પાસે
આવ્યો પણ મુએલી છોકરીને જોઈને રાજા ત્યાંથી ચાલ્યો
ગયો. હવે પેલો રાજપુત્ર અમાત્યને ત્યાં મોટો થવા લગ્યો.
તેનું નામ મોટી ધામધુમ માથે કનકધ્વજ રાખવામાં
આવ્યું. વળત જતાં અમાત્યને પોત્રીલા ઉપર અભાવ થયો,
તેથી તે ઘણી ણિત્ર થઈ પણ અમાત્યે તેના જેડનું નિવા-
રણ કરતાં કહ્યું કે, “હે! દેવાનુપ્રિયે ! તારે જેડ કરવાનું
દારણ નથી. તું મારા રસોડામાં આવતા તમામ શ્રમણો
પ્રાદ્યો અને ઇંતર માંગણોને દાન દીધા કર.”

ત્યારથી પોત્રિલા તે પ્રમાણે કરતી મુએ દિવસો નિર્ગમન
કરતી હતી. એવામાં વળત જતાં મુવતા નામની વક્ત્ર-
ચરિત્રી આર્યા જે જાડુશ્રુત હતી, તે ગામેગામ ફરતી
ફરતી ત્યાં આવી. તે આર્યાનો એક સંઘાડો નિશા રાત્રે
તે અમાત્યના ઘરમાં આવ્યો. પોત્રિલાએ તેને ઘણા આ-
વડો નિશા આપી અને વિનંતિ કરી કે, “હે આર્યા !
તું જેડતાં અમાત્યને ઇંડ હતી પણ હવે હું તેને મન-

માટે એવું કંઈ ચૂર્ણ, મંત્ર, કામણ કે વશીકરણ
 ન, કે જેનાથી હું ફરીવાર તેને ઇષ્ટ થાઉં.” આ વાત
 જાણે પોતાના બન્ને કાન દાખીને તે આર્યાઓ જોડી,
 દેવાનુપ્રિયે ! અમે તો શ્રમણ નિર્ગ્રંથીઓ તથા
 અશિલ્પીઓ છીએ. તારું આવું કંઈ તો અમારાથી
 મળી પણ ન શકાય. પણ જો તારી ઇચ્છા હોય તો
 મેં તને કેવલીએ જણાવેલા ધર્મનો ઉપદેશ કરીએ, કે
 નાથી તને આ સંસારનાં સુખ કરતાં અતન્તગણું સુખ
 મળે થાય. પોટિલાએ તેમ કરવાની ઇચ્છા જણાવતાં તે
 મહીઓએ તેને શ્રમણોપાસિકાનો ધર્મ કહી સંભળાવ્યો.
 પોટિલાએ તેને સમજીને તેનો સ્વીકાર કર્યો. હવે શ્રાવિકા-
 મને પાળતી પોટિલા કોઈ સંત કે સતી પોતાને ત્યાં
 આવી ચડે તો ખૂબ આદરથી યોગ્ય લિક્ષા આપતી, સુખેથી
 રહે છે. એકવાર પોટિલાને વિચાર આવ્યો કે, હું મારા
 ચિત્તની શુદ્ધિ માટે હંમેશાં તે સુવ્રતા આર્યા પાસે રહું તો
 ઠીક, તે માટે તે અમાત્ય તેતલિપુત્રની અનુમતિ લેવા ગઈ.
 અમાત્યે કહ્યું કે, તું આર્યાઓની અંતેવાસિની થયા બાદ
 ત્યારે કાળ કરીશ ત્યારે જરૂર કોઈ સદ્ગતિમાં જઈશ,
 ત્યાંથી તું આવીને મને જોધ આપવાની કબૂલાત આપે તો
 હું તને આર્યાઓની અંતેવાસિની થવાની રજા આપું.” પોટિ-
 લાએ તેની તે વાત સ્વીકારી. ત્યારબાદ અમાત્ય અને પો-
 ટિલા બન્ને સુવ્રતા આર્યા પાસે ગયાં. પોટિલાને આગળ
 જઈને અમાત્યે તે આર્યાને કહ્યું કે, ‘હિ ! દેવાનુપ્રિયે ! આ

પોટિલા મારી સ્ત્રી છે, તે પોતાની ચિત્તશુદ્ધિ માટે તમ સહવાસિની થવા ઇચ્છે છે તો હું તમને આ શિખ્યાની જિ આપું છું. તમો 'તેનો સ્વીકાર કરો'. આર્યાએ તેને સ્વીકાર તથા પ્રવ્રજિત કરીને પોતાના સંઘમાં સંભાળી. તે પોટિ અગિયાર અંગોને ભણી તથા ઉચ્ચ તપ તથા સંયમ આ રતી-આચરતી વિશિષ્ટ ચિત્તશુદ્ધિ સાથે રહેવા લાગી.

વળત જતાં મૃત્યુ સમય નજીક આવ્યો. જાણીને તપ તથા સંયમમાં વધારે ઉચ્ચ થઈ, છેવટે કાળ કરી તે દેવ ગતિમાં ઉત્પન્ન થઈ.

રાજા કનકરથ અવસાન પામ્યો. પ્રજાએ તેની પાછ લૌકિક કાર્ય કરીને તેને સ્થાને હવે ગાદી કોને આપવી, વિષેનો વિચાર અમાત્ય પાસે મુક્યો. અમાત્યે પોતાને ત્યાં રહેલ રાજપુત્ર કનકદેવજનો નિર્દેશ કર્યો અને પોતાને ત્યાં રાખેલો તે બધું વિગતવાર કહી સંભળાવ્યું. કનકદેવજ રાજ્યાભિષેક થયો. કનકદેવજની માતા પદ્માવતીએ તેને કહે, હવે તારે આ અમાત્યને પિતા તરીકે સમજવાના નેનના પ્રભાવથી જ હું આ સિંહાસન પર આવી શકે છે. હવે કનકદેવજ અમાત્ય તેવલિપુત્ર ઉપર બહુ પ્રીતિ રાખેલો પોતાનો રાજ્યકારભાર ચલાવે છે. પોટિલાને દેવ ગતિમાં ગયા બાદ પોતે અમાત્ય સાથે કરેલી વાત ચલાવી. તેમજ અનેક પ્રકારે અમાત્યને ધર્મબોધ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો, પણ તેની મુગ્ધશીલતાને કારણે તેને સમજાવ

ખાધો કરવામાં આવે છે, ત્યારે જ તે દોષ બરાબર નિર્મૂલ
 તાય છે. આવા આશયનીજ સામાયિકમાં ઉપસ્થિત થતા
 દોષોનું નિવારણ કરવા આ વિચારશ્રેણિ યોજવામાં આવે છે.
 દેહલીક લાવનાઓ એવી વિશાળ હોય છે કે, તેમાં એક
 કે અધિક દોષોનું નિવારણ થઈ શકે છે, તો પણ સૂક્ષ્મદષ્ટિથી
 અવલોકન કરતાં માત્રમ પડશે કે, પ્રત્યેક દોષમાં કંઈ ને કંઈ
 સુદી અર્થ-વિચારશ્રેણિ રહેલી છે, અને તેથી તેને અનુરૂપ
 બે વિચારશ્રેણિ યોજવામાં આવે તો ઇચ્છિત હેતુ સાંગોપાંગ
 પાર પાડી શકાય. દરેક દોષની સુદી સુદી વિચારણા કરવાથી
 સામાયિકના પ્રત્યેક દોષ ટાળવામાં સાનુકૂળતા થાય. અહિં
 માત્ર રૂપરેખાજ દોરવામાં આવી છે, તેના ઉપરથી વિશેષ
 વિચાર કરનારને તે પુરો અવકાશ આપે તેમ છે, માટે સુસુ-
 ક્ત્રીઓ તેના ઉપર જેમ જેમ અધિક વિચાર કરશે, તેમ તેમ
 અધિક અજવાળું પડશે, એ નિઃશંક વાત છે. સામાયિકમાં
 મનના દશ, વચનના દશ અને કાયાના બાર મળી એકંદર
 જે બત્રીશ દોષો થાય છે, તે ટાળવાને માટે અનુક્રમે દોષ
 નિવારકશ્રેણિ નીચે સુજળ છે.

મનના દશ દોષો.

૧ સમભાવના: જીવનમાં જ્યારે સમભાવના બળે છે,
 ત્યારેજ રાગ-દ્વેષની પરિણતિ ટળે છે. રાગી યા દ્વેષી, નિર્વ
 યા વૈરી, શત્રુ યા મિત્ર, આ બધા ઉપર જ્યારે

૫. નિષ્કામલાવના: નિષ્કામલાવનાવાળા યશના લોકુપાતા નથી. માન-યા યશની વાંચ્છા સકામીને હોય છે; પણ કે તે સાંસારિક વાસનાના હેતુભૂત છે. નિષ્કામીને વી લાવના હોતી નથી, અને સામાયિકનો હેતુ પણ નિષ્કામ લાવના જાગૃત કરવાનો છે, માટે જેમને યશની વાંચ્છા રાય તેમને નિષ્કામ લાવના લાવવી, જેથી તે દોષ ટળી જશે.

૬. શુરૂપ્રતિ બહુમાન: જ્ઞાન એ શુરૂ આધીન છે અને તે વિનયથીજ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. કોઈ કાળે વિનય વિના મદ્વિદ્યા પ્રાપ્ત થતી નથી. સામાયિક કરતી વખતે સ્થાપનાચાર્યજી એ શુરૂની જગ્યાએ છે, તેમનો કદિપણ અવિનય નથી તે માટે ધ્યાન રાખવું જોઈએ. અવિનય એ અજ્ઞાનનું કારણ છે, માટે વિનયવૃત્તિ જાળવવા હંમેશાં શુરૂ તરફ બહુમાન રાખવું.

૭. અડગ નિશ્ચયી: આત્મા અનંતજ્ઞાનમય છે, તેનો કોઈ પરાજય કરી શકે તેમ નથી. આત્મા ન મેદયતે ન હેદયતે આત્મા કોઈથી ભેદાતો નથી તેમજ છેદાતો નથી. ગમે તેવે ભય, દ્રષ્ટિ સન્મુખ હોય તો પણ જે પર્વતની માફક અડગ અને નિશ્ચય રહે છે, તેને કોઈ પણ વસ્તુ ચલિત કરી શકતી નથી. ભય પુદ્ગલને હોય છે, આત્માને હોતો નથી તે તો અભય છે, વળી દેહવિનાશી અને આત્મા અવિનાશી છે, તેથી અભય છે, વળી દેહવિનાશી અને આત્મા અવિનાશી છે, તેથી અભય છે.

૮. નિર્લોભી ભાવના: લોભાદિ વૃત્તિનો દોષ સામાયિકમાં ટાળવાનો છે, કારણ કે તે સાંસારિક વાસનાનું બીજ છે. તેનાથી ભવની પરંપરા વધે છે, લોભવૃત્તિને નિર્મૂલ કરવા વ્યાપાર ચિન્તવવાનો દોષ સામાયિકમાં ટાળવો જોઈએ. વ્યાપારવૃત્તિનો લોભ એ લોભવૃત્તિનું મૂળ છે, જેમને વ્યાપાર ચિન્તવવાની ટેવ પડી હોય, તેમને તે દોષ ટાળવા માટે નિર્લોભી ભાવનાનું સેવન કરવું.

૯. દર્શનપ્રેમ: દર્શન એ જ શ્રદ્ધાનું મૂળ છે, અને શ્રદ્ધાના ફળના સંદેહને મટાડનાર છે. શ્રદ્ધાથીજ જિતેશ્વર પ્રભુના વચનમાં પ્રીતિ થાય છે. શ્રદ્ધાવાનને તીર્થંકરે કહેલા વચનમાં શંકા થતી નથી, માટે ફળનો સંદેહ કરવાની વૃત્તિવાળાએ જિતદર્શન પ્રત્યે પ્રેમ કરવો. દર્શન પ્રેમથી ફળનો સંદેહ નિર્મૂળ થશે અને તે દોષ ટળી જશે.

૧૦. નિષ્કામ ભાવના:—જેઓની ભક્તિ તદ્દન નિષ્કામ છે, તેઓને કદિ પણ ફળની ઇચ્છા થતી નથી. સકામ ભાવનાથી પુણ્ય પ્રવૃત્તિ ગંધાય છે. સારી મહારાજનો પાપને લોખંડી જેટલી ચમત્કાર ગણ્યું છે, તેમ પુણ્યને સોનાની જેટલી ચમત્કાર ગણવું છે. પુણ્યનાં ફળ લોભવવા માટે પણ ભવ કરવા પડે છે. આ પ્રમાણે સકામવૃત્તિથી ભવની પરંપરા વધે છે. સામાયિકમાં કહેલો ભવનો વિચ્છેદ કરવાનો છે, માટે સામાયિક ફળનાં નિષ્કામ નિવારણ કરવું નહિ, એટલે ફળની ઇચ્છા સખંદે નિષ્કામ કરવી નહિ, પરંતુ તદ્દન નિષ્કામવૃત્તિથી ફળને

શિષ્યમણે આત્માનું સાર્થક થાય. કૃષ્ણની ઇચ્છા રાખ-
 તેની મર્યાદા બાંધાઈ જતી હોવાથી કૃષ્ણની ઇચ્છા ન
 લેવી, તે વપારે કાલદાયી છે. નિયાતનું બાંધવાની વૃત્તિ-
 માંજે નિઃકામવૃત્તિ ખીલવવી, જેથી તે દોષ ટળી જશે.

વચનના દશ દોષ.

૧ વચનશુદ્ધિ: ખરાબ વચન જોડવાં એ વચનના દોષમાંનો
 એ દોષ છે. હંમેશા શુદ્ધતાથીજ અશુદ્ધતા છૂટાય છે, માટે
 ક્ષય જોડનારે સુવચન જોડવાની અથવા વચનશુદ્ધિની ભાવના
 આપવાની જરૂર છે. ખરાબ વચન જોડવાથી સાવધ વ્યાપાર થાય
 કેાઈ પણ જાતનો સાવધ વ્યાપાર નહિ કરવા 'કરેમિલ' તે
 ને ઉચ્ચારી સામાયિકમાં ગુરૂ સન્મુખ પ્રતિજ્ઞા કરી છે, માટે
 ખરાબ વચન જોડનારે સામાયિકમાં હંમેશા વચનશુદ્ધિ કર-
 ની દેવ રાખવી.

૨ આત્મવત્ સર્વભૂતેષુ:—સર્વ આત્માઓ પોતાના
 આત્મા સમાન છે. કેઈને હલકો ગણી તુચ્છકારી કાઢવાની,
 માટે હુંકાર-હુંકાર કરી હલકો પાડવાની દેવ સ્વાભાવિક
 રીતે પણ તજવા જેવી છે, તો પછી સામાયિક મતમાં અવશ્ય
 જતી જોઈએ. કેાઈનું દિલ હુન્નાવવાથી હિંસાનો દોષ લાગે
 કે અને હિંસાનો તદ્દન ત્યાગ કરવાનો ઉદ્દેશ સામાયિકનો છે,
 માટે હુંકાર-હુંકાર કરવાની દેવવાળાઓ આત્મવત્ સર્વભૂતેષુ
 એ ભાવના ભાવવી, જેથી તે દોષ ટળી જશે.

૩ સૂત્રાનુસારી ઉપદેશ ભાવના:-ઉત્સૂત્રભાષી ૬ બહુલ સંસારી બને છે અને પાપકાર્યોનો ઉપદેશ આપવે ઉત્સૂત્રપ્રદીપણા કરવા જેવું છે, માટે તેવા પાપકર્મોનો દેશ આપનારે સૂત્રાનુસારી વાણી જોડવાની ટેવ રાખવી, તે દોષ ટળી જશે.

૪ ઉપયોગ:-ઉપયોગ એ જ ધર્મ છે. લવારો ક જેમ તેમ જોડવું, એ ઉપયોગ હીનતા છે, અને અધર્મ છે. ઉપયોગથી જોડવામાં જ ધર્મ છે. સામાયિક ત્ર ઉપયોગ રાખવાથી જ સામાયિકનું ફળ મળે છે, માટે લ કરવાની ભાવનાવાળાએ ઉપયોગ એ જ ધર્મ છે, એ પા સૂત્રની ભાવના ભાવવી.

૫ શાન્તવૃત્તિ ભાવના:-કલેશ, કંકાશ અશાન્તવૃત્તિથી થ છે, અશાન્તવૃત્તિએ કલકલનું બીજ છે. વગી ગરમ થવું અને સમ ભાવથી વિરમવું, એ સામાયિકનો સમતાભાવનો ઉદ્દેશ નિર્મૂલ કર સમાન છે, માટે સામાયિકમાં કંદિ, પણ કંલક કરવો નહિ, દોષ ઉપસ્થિત થતાં શાન્તવૃત્તિ ભાવના ભાવવી, જેથી તે દો ટળી જશે.

૬ નિવૃત્તિ ભાવના: સામાયિક હિંમેશાં નિવૃત્તિસાધ છે. સ્વેમકુશળ પૃથ્વી આગત-દ્વાગત કરવું, એ સાંસારિ મવૃત્તિ છે, ત્રગી જ્યાં સુધી શ્રાવક સામાયિક વ્રતમાં હોય છે, ત્યાં મુખી તે માધુ સમાન ગણાય છે. તેથી તેને દરેક સાંસારિક પ્રવૃત્તિનો ત્યાગ છે. સામાયિક વ્રતમાં તો કેવળ મોક્ષ

૩ સૂત્રાનુસારી ઉપદેશ ભાવના:—ઉત્સૂત્રભાષી કંમેશાં બહુલ સંસારી બને છે અને પાપકાર્યોનો ઉપદેશ આપવો, તે ઉત્સૂત્રપ્રરૂપણા કરવા જેવું છે, માટે તેવા પાપકર્મેનો ઉપદેશ આપનારે સૂત્રાનુસારી વાણી બોલવાની ટેવ રાખવી, જેથી તે દોષ ટળી જશે.

૪ ઉપયોગ:—ઉપયોગ એ જ ધર્મ છે. સવારે કરવે જેમ તેમ બોલવું, એ ઉપયોગ હીનતા છે, અને અધર્મ પણ છે. ઉપયોગથી બોલવામાં જ ધર્મ છે. સામાયિક તત્તમ ઉપયોગ રાખવાથી જ સામાયિકનું ફળ મળે છે, માટે સવારે કરવાની ભાવનાવાળાએ ઉપયોગ એ જ ધર્મ છે, એ પવિત્ર સૂત્રની ભાવના ભાવવી.

૫ શાન્તવૃત્તિ ભાવના:—કલેશ, કંકાશ અશાન્તવૃત્તિથી થાય છે, અશાન્તવૃત્તિએ કલેશનું બીજ છે. વળી ગરમ થવું અને સમતા ભાવથી વિરમવું, એ સામાયિકનો સમતાભાવનો ઉદ્દેશ નિર્મૂલ્ય કરવા સમાન છે, માટે સામાયિકમાં કલેશ પામી કલેશ કરવો નહિ, તે દોષ ઉપસ્થિત થતાં શાન્તવૃત્તિ ભાવના ભાવવી, જેથી તે દોષ ટળી જશે.

૬ નિવૃત્તિ ભાવના:—સામાયિક કંમેશાં નિવૃત્તિસાધક છે. કલેશકાશ નુકરી સામતા સામતા કરવું એ સામાયિક નિવૃત્તિ છે, વળી જ્યાં નુકરી આવક વધતી હોય ત્યાં કલેશ છે, તે નુકરી ને નાવું વચનનું મુકાવ છે. જેથી નિવૃત્તિ સાધવા નિવૃત્તિનું મુકાવ છે. સામાયિક કંમેશાં તે દોષ મારક

પ્રતિની જ અભિલાષા સમજવી જોઈએ. દેવનકૃપાના પૂરી સામાયિકમાં આગત-સ્વાગત કરવું ઘટે નહિ. તે આંતરિક વધે છે, માટે ત્યાગ કરવો. નિવૃત્તિ ભાવનાનું ધ્યેય કરવાની આ દોષ ટળી જશે.

૭. ભાપાસમિતિ: સામાયિકમાં જે કંઈ જોડવાનું હોય છે, તે સમ્યક્ પ્રકારે જોડવાનું હોય છે. ગાળા દેવાના દોષથી સમ્યક્ત્વને બદલે મિથ્યાત્વ પાપાય છે, માટે ગાળા દેવાના દેવતાગાએ તે દોષ ટાળવા અર્થે ભાપાસમિતિ વિચારવી.

૮. નિર્મોહી ભાવના: સામાયિકમાં મોહવાસનાનો ત્યાગ કરવાનો હોય છે. બાળકો રમાડવાં એ મોહ-વાસનાના બીજરૂપ છે, જેથી તેનો સામાયિકમાં ત્યાગ કરવો જોઈએ, અને તે માટે નિર્મોહી ભાવના વિચારવી જોઈએ.

૯. ગુણાનુરાગી વૃત્તિભાવના: સામાયિક વ્રત એ ગુણાનુરાગી થવા માટે છે. કોઈના અવગુણ જોડવા, નિન્દા કરવી, વિકથા કરવી, એ દોષદૃષ્ટિસૂચક છે. કોઈની નિન્દા કરી તેને જોડું લગાડવું, એ આત્મહિંસા કરવા બરાબર છે, સામાયિક વ્રતમાં સ્વ અને પર દયા કરવાની છે અને હિંસા સર્વથા ત્યજવાની છે, જેથી કોઈની નિન્દા, વિકથા સામાયિકમાં કરવી નહિ. એ દોષ હશે તો ગુણાનુરાગી વૃત્તિ-ભાવના ભાવવાથી ટળી જશે.

૩ સૂત્રાનુસારી ઉપદેશ ભાવના:-ઉત્સુચભાષી હંમેશાં બહુલ સંસારી બને છે અને પાપકાર્યોનો ઉપદેશ આપવો, તે ઉત્સુચપ્રરૂપણા કરવા જેવું છે, માટે તેવા પાપકર્મોનો ઉપદેશ આપનારે સૂત્રાનુસારી વાણી જોડવાની ટેવ રાખવી, જેથી તે દોષ ટળી જશે.

૪ ઉપયોગ:-ઉપયોગ એ જ ધર્મ છે. સવારો કરવો, જેમ તેમ જોડવું, એ ઉપયોગ હીનતા છે, અને અધર્મ પણ છે. ઉપયોગથી જોડવામાં જ ધર્મ છે. સામાયિક વ્રતમાં ઉપયોગ રાખવાથી જ સામાયિકનું ફળ મળે છે, માટે સવારો કરવાની ભાવનાવાળાએ ઉપયોગ એ જ ધર્મ છે, એ પવિત્ર સૂત્રની ભાવના ભાવવી.

૫ શાન્તવૃત્તિ ભાવના:-કલેશ, કંકાશ અશાન્તવૃત્તિથી થાય છે, અશાન્તવૃત્તિએ કલહનું બીજ છે. વળી ગરમ થવું અતે સમૃદ્ધતા ભાવથી વિરમવું, એ સામાયિકનો સમતાભાવનો ઉદ્દેશ નિર્મૂલ કરવા સમાન છે, માટે સામાયિકમાં કંદિ પણ કલહ કરવો નહિ, તે દોષ ઉપસ્થિત થતાં શાન્તવૃત્તિ ભાવના ભાવવી, જેથી તે દોષ ટળી જશે.

૬ નિવૃત્તિ ભાવના: સામાયિક હંમેશાં નિવૃત્તિસાધક છે. જેમકેશન પૃથ્વી આગત-સ્વાગત કરવું, એ સાંસારિક પ્રવૃત્તિ છે, વળી જ્યાં સુધી આવક સામાયિક વ્રતમાં હોય છે, ત્યાં સુધી તે સાધુ સમાન ગણાય છે. તેથી તેને દરેક સાંસારિક પ્રવૃત્તિનો આગ છે. સામાયિક વ્રતમાં તો કેવળ મોક્ષ

પ્રાપ્તિની જ અભિલાષા રાખવી જોઈએ. દોષકુશળ મૂઢી સામાયિકમાં આગત-સ્વાગત કરવું ઘટે નહિ. તે સાંસારિક બંધન છે, માટે ત્યાગ કરવો. નિવૃત્તિ લાવનાનું ક્ષેપન કરવાથી આ દોષ ટળી જશે.

૭. ભાષાસમિતિ: સામાયિકમાં જે કંઈ જોલવાનું હોય છે, તે સમ્યક્ પ્રકારે જોલવાનું હોય છે. ગાળ દેવાના દોષથી સમ્યક્ત્વને બદલે મિથ્યાત્વ પાપાય છે. માટે ગાળ દેવાના દેવવાળાઓ તે દોષ ટાળવા અર્થે ભાષાસમિતિ વિચારવી.

૮. નિર્મોહી ભાવના: સામાયિકમાં મોહવાસનાનો ત્યાગ કરવાનો હોય છે, બાળકો રમાડવાં એ મોહવાસનાના બીજરૂપે છે, જેથી તેનો સામાયિકમાં ત્યાગ કરવો જોઈએ, અને તે માટે નિર્મોહી ભાવના વિચારવી જોઈએ.

૯. ગુણાનુરાગી વૃત્તિભાવના: સામાયિક વ્રત એ ગુણાનુરાગી થવા માટે છે. કોઈના અવગુણ જોલવા, નિન્દા કરવી, વિકથા કરવી, એ દોષદૃષ્ટિસૂચક છે. કોઈની નિન્દા કરી તેને જોડું લગાડવું, એ આત્મહિંસા કરવા બરાબર છે, સામાયિક વ્રતમાં સ્વ અને પર દયા કરવાની છે. અને હિંસા સર્વથા ત્યજવાની છે, જેથી કોઈની નિન્દા, વિકથા સામાયિકમાં કરવી નહિ. એ દોષ હશે તો ગુણાનુરાગી વૃત્તિની ભાવના ભાવવાથી ટળી જશે.

સાધવાળા વ્યાપારોથી વિરમવાનું છે. સાધક વ્યાપારથી ભવન પરંપરા વધે છે, અને તેથી જીવ બહુલ સંસારી થાય છે સામાયિકમાં ભવનીરૂ [ભવની બીક] ભાવના ભાવથી, જેથી સાધકને કરતાં અટકી જવાશે.

૪ અપ્રમત્ત ભાવના:-અપ્રમત્ત ભાવનાથી પ્રમાદીપણ દૂર થાય છે. પ્રમાદથીજ આગત મરડવાનું મન થાય છે પરંતુ ત્યારે પ્રમાદદશા દૂર થાય છે, ત્યારે આગત-એદીપણ મટે છે. આગત મરડવાની કુટેવવાળાએ અપ્રમત્ત ભાવનાનું ચિન્તન કરવું, જેથી આત્મસંયમ સધાશે અને મરડવાનો દોષ તાબૂદ થશે.

૫. શુદ્ધપ્રતિ બહુમાન: જેઓને શુદ્ધ પ્રત્યે સદ્ભાવ છે, તેઓ શુદ્ધ સન્મુખ બેસી કદિ પણ શુદ્ધનો અવિનય કરતા નથી, પણ તેમનું બહુમાન કરે છે. સામાયિક શુદ્ધ સન્મુખ કરવાનું છે, શુદ્ધના અભાવે તેમની સ્થાપના કરાય છે, જેને આપણે સ્થાપનાચાર્યના નામથી ઓળખીએ છીએ. અવિનય-પણે બેસવાથી શુદ્ધ પ્રત્યે સન્માન જળવાતું નથી, માટે વિનયથી બેસવાની આવશ્યકતા સમજનારે શુદ્ધ તરફ બહુમાનની ભાવના ચિંતવવી, જેથી અવિનયપણે બેસવાનો દોષ ટળી જશે.

૬. શિવમુખ ભાવના: સામાયિકનો હેતુ મોક્ષ મુખ સંપાદન કરવાનો છે, નહિ કે શારીરિક મુખ. શારીરિક મુખ તો ક્ષણિક છે, એહિક મુખ હંમેશાં દુઃખદાયક છે. શરીરની સાતાનો કારણથી ભીંત વિગેરેની ઓથ લઈ બેસાય છે, પરંતુ

સામાયિકમાં શારીરિક ગુણ, મૌહ્યગતિક ગુણ નિવારણ કરી આત્મગુણ પ્રાપ્ત કરવાનું છે, માટે મોક્ષગુણ કચ્છનારે ભીંત વિગેરેને ચોથ તથા બેસવું નહિ. તેને ઔદિક ગુણ ગણી ત્યાગ કરવો, અને શિવગુણ ભાવના ચિંતવવી.

૭ અશુચિભાવના: શરીર ઉપરથી મેલ ઉતારનારે અશુચિ-ભાવના ભાવવી નેહજો. આ શરીર એ ગંદકીનો ગાડવો છે, તેનાં છિદ્રોદ્વારા નિરંતર પસીનારૂપી ઝેર વહ્યાજ કરે છે, તેથી તે સદા અશુદ્ધ છે, તો પછી શરીરનો મેલ ઉતારી શુદ્ધ શરીર કરવાની ભાવના રાખવી તે, રેતી પીલી તેમાંથી તેલ કાઢવા જેવું છે વળી જીવહિંસાનો પણ દોષ લાગે છે, માટે સામાયિકમાં શરીર પરનો મેલ ઉતારવાની ટેવવાળાજો અશુચિ ભાવના ભાવવી.

૮ કાયગુપ્તિ:— કાયગુપ્તિ એટલે કાયાને સાવચ. વ્યાપારથી વિમુક્ત રાખવી. ખણજ ખણવી એ કાયિક પાપ-વ્યાપાર છે, અને તે નહિ કરવાની સામાયિકમાં પ્રતિજ્ઞા લીધી છે, માટે ખણજ ખણવાનો દોષ સામાયિકમાં ટાળવો નેહજો, અને તે દોષ ઉપસ્થિત થતાં કાયગુપ્તિની ભાવના ભાવવી નેહજો, જેથી એ દોષથી મુક્ત થવાશે.

૯ મર્યાદાનું પાલન કરવું:—સામાયિક એ ગુરૂ સન્મુખ અથવા ગુરૂના પ્રતિનિધિ સ્થાપનાચાર્યજી સન્મુખ કરવાનું છે, માટે સ્થાપનાચાર્યને સાક્ષાત ગુરૂ સમાન માની તેમની મર્યાદા જાળવવી નેહજો. પગ ઉપર પગ ચઢાવવાથી તેમની

જા. તુટે છે, મર્યાદા જગવાની નથી, તેથી તેને દોષ ગણવામાં આવ્યો છે. વડીલોની મર્યાદા બાળવણી એ સજ્જનતાનો ગુણ છે ને અમર્યાદિત ધનુ એ દુર્જનતા છે, માટે પગ ઉપર પગ ઢાલવાની દેવવાળાએ મર્યાદાના પાલનની લાવના લાવવી.

૧૦ બ્રહ્મચર્ય લાવના :—સામાયિકની અંદર શ્રાવક એ સાધુ સામાન છે, અને જેઓ પાંચ મહાવ્રતધારી છે, તેઓ જ સાધુ કહેવાય છે. બ્રહ્મચર્ય એ પાંચ મહાવ્રતોમાંનું ચોથું મહાવ્રત છે, માટે તેનું યથાસ્થિત પાલન કરવું જોઈએ. કામવાસનાપૂર્વક અંગ ઉઘાડાં રાખવાથી બ્રહ્મચર્યનો લોપ થાય છે, વ્રતનું લંગાણ થાય છે, માટે કામવાસના ઉપસ્થિત થતાં બ્રહ્મચર્યની લાવના લાવવી. તેથી તે દોષ ટળી જશે.

૧૧ દેહદમન :—સામાયિકનો હેતુ દેહદમન કરવાનો છે, કારણ કે તેના દમનમાંજ આત્માની ઉજ્જવલતા છે. જનુઓના ઉપદ્રવથી ડરીને ચોતરફથી શરીરને ઢાંકવું, એ દેહદમનને જાહેર દેહાદિક ધર્મનું રક્ષણ કરવા જરાબર છે. દેહાદિક ધર્મોમાં ન્યાં મુધી આત્મા રાચે છે, ત્યાં મુધી તે બહિરાત્મા છે, અને બહિરાત્માપણું ત્યાગવાનું સામાયિકવ્રત શીખવે છે, તેથી જનુથી ડરી જઈને દેહ ઢાંકવાની વૃત્તિ તે બહિરાત્મ-વૃત્તિ છે, તેથી તેને દોષમાં ગણેલ છે, તે દોષ ઉપસ્થિત થતાં દેહદમનની લાવના લાવવી જોઈએ.

૧૨ સમતારસ લાવના :—કુદરતી એવો નિયમ છે, કે ત્યારે કોઈપણ જાગૃતમાં રસ પેદા થાય છે, ત્યારે તેમાં પ્રમાદ-

આગત-નિન્દા કે નન્દને અગત્ય નથી. સામાયિકનો હેતુ આત્મજાગૃતિ કરવાનો છે, અને વિષય-કથાય આ પ્રમાણે પરિવરણથીજ આત્મજાગૃતિ કે આત્મશુદ્ધિ થાય છે, માટે સામાયિકની અંદર ઉંઘનો દોષ ટાળનારે સમવારસ ભાવના ભાવવી જોઈએ.

અષ્ટ સામાયિક શબ્દસ્પુરણા.

(૧)

પ્ર૦ હું સામાયિક કઈં છું એટલે શું ?

ઉ૦ હું મારી ચિત્તવૃત્તિ શાન્ત કઈં છું. મન સરોવરમાં વાસનારૂપી મોજાં જ્યાં સુધી ઉછળતાં હોય અને જ્યાં સુધી તે શાન્ત થાય નહિ, ત્યાં સુધી સરોવરની અંદર રહેલ રત્ન-રાશિ જણાય નહિ, માટે સામાયિકની અંદર સૌથી પ્રથમ સામાયિક કરનારે ચિત્તવૃત્તિ શાન્ત કરવી જોઈએ.

ચિત્તવૃત્તિને શાન્ત કરવાના ઉપાયો.

ઔપશમિક, ક્ષાયિક, ક્ષાયોપશમિક ભાવ એ ત્રણ તથા ઔદયિક અને પારિણામિક એ બે ભાવ મળી પાંચ ભાવો જીવતા સ્વતત્વ છે, એટલે જીવને તે ભાવ હોય છે, તેનું યથાસ્થિત સ્વરૂપ વિચારવું વળી ઉપશમ, સંવર અને વિવેકની

આસ્થાથી ચિદ્વાતી પુત્રે કેવી રીતે ચિત્તવૃત્તિ શાંત કરી અને સદ્-
તિ પ્રાપ્ત કરી, તે માટે વાંચો ચિદ્વાતી પુત્રની કથા ૫૧ મે પાને.

(૨)

પ્રશ્ન: હું સામાયિક કર્મ છું એટલે શું ?

ઉત્તર: હું સમભાવમાં સ્થિર થાઉં છું. મન, વચન અને કાયામાં જ્યારે સ્થિરતા પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારેજ રાત્રિ યા દિવસ, તેમજ ગ્રામ વા અરણ્ય સર્વસ્થળે સમશીલપણું ભાસે છે. ધારના સયોગથી દૂધનો સ્વભાવ જેમ બદલાઈ જાય છે, તેમ ચંચળતા, અસ્થિરતા વડે જ્ઞાનરૂપ દૂધ પલટાઈ જઈ, લોભ વિશ્વોભરૂપ કુચા તેમાં પ્રગટાવે છે, માટે વિચારપૂર્વક ચંચળતાનો ત્યાગ કરવો યોગ્ય છે. આજ્ઞાએ ધમ્મો ઉચ્ચાંગે ધમ્મો અને પરિણામે વન્ધ । આ જિનેન્દ્ર પ્રણીત સોનેરી સૂત્રોના યથાર્થ જ્ઞાનથી સ્થિરતા અનુભવાશે, અને સ્થિરતા અનુભવાતાં સમક્ષિતની પ્રાપ્તિ થશે, અને સમક્ષિત (સદ્બુદ્ધિ, શ્રદ્ધા) ની પ્રાપ્તિ થતાં નિરૂપતા પ્રાપ્ત થશે અને નિરૂપતા પ્રાપ્ત થતાં સત્યવક્તા થવાશે, આ માટે વાંચો કાલિકાચાર્યની કથા ૪૭ મા પાને.

(૩)

પ્રશ્ન: હું સામાયિક કર્મ છું એટલે શું ?

હું મધ્યસ્થભાવનું જીવન કરું છું. મધ્યસ્થ પુરૂષો અન્તર આત્મા વડે શુદ્ધ આશયમાં સ્થિત રહે છે. પ્રસંગે પણ રાગ-દ્વેષને ધારણ કરતા નથી, અને તત્વાતત્વનો નિર્ણય કરી

જેથી સદ્વિચારો એ ઉતરોત્તર મોક્ષપ્રાપ્તિનું કારણ છે, માટે આત્મવિવિગ્નિવડોએ બંધોમાં સદ્વિચારનું ચેવન કરવું, તેમાં સામાયિક તત્ત્વમાં તો તેનું ખાસ જાતન કરવું. ઇલાલીકુમારને સદ્વિચારો આગવાથી તેના મોહના અંધારોનો ખડકો દૂર થયો અને જાન થયું કે, ત્રણે લોકમાં જો કોઈ સુંદરમાં સુંદર વસ્તુ હોય તો તે આત્મા છે. ખરું સૌન્દર્ય તો આત્માનું જ છે, આ માટે વાંચો ધનદત્ત શેઠની કથા ૬૦ માં જાને.

(૮)

પ્ર૦ હું સામાયિક કરું છું એટલે શું ?

ઉ૦ હું તૃષ્ણાને તિલાંજલિ આપું છું. ક્ષણે-ક્ષણે હૃદય અનેક પ્રકારની તૃષ્ણાઓ સ્પુરાયમાન થાય છે, અને તે ફક્ત મૃગ-તૃષ્ણા સમાન છે, છતાં જ્ઞાનરૂપ અમૃતને ત્યજી દઈ મૂર્ખ-નાદાન માણસ તૃષ્ણાનું પોષણ કરવા ખાલી દોડે છે.

इच्छा निरोद्धस्तपः धर्माश्च, वासनाश्च, तृष्णाश्चानुं ઉન્મૂલ્ય કરનાર તપ છે. જાહ્ય અને અભ્યંતર તંપશ્ચર્યા કરતા થકા મહાત્માઓ મૂળ અને ઉત્તર ગુણની શ્રેણિરૂપ સમૃદ્ધિ મેળવે છે, માટે તૃષ્ણાન રોધકે પ્રત્યાખ્યાનનું પાલન કરવું પોટિલ દેવે પ્રત્યાખ્યાનર્થ અમાત્ય તેતલીપુત્રને ઇન્દ્રિયોના વિષય સુખોમાંથી છોડાવ્યો. જેથી તે સિદ્ધ, બુદ્ધ અને મુક્ત થયો. આ માટે જુઓ અમાત્ય તેતલિપુત્રની કથા ૬૩ માં જાને.

स्वाध्याय विभाग

જેથી સદ્વિચારો એ ઉત્તરોત્તર મોક્ષપ્રાપ્તિનું કારણ છે, માટે આત્મહિતચિન્તકોએ હંમેશાં સદ્વિચારનું સેવન કરવું, તેમાં સામાયિક વ્રતમાંતો તેનું ખાસ પાલન કરવું. ઈલાચીકુમારને સદ્વિચારો આવવાથી તેના મોહના અંધારોનો પડદો દૂર થયો અને ભાન થયું કે, ત્રણે લોકમાં જો કોઈ સુંદરમાં સુંદર વસ્તુ હોય તો તે આત્મા છે. ખરું સૌન્દર્ય તો આત્માનું જ છે, આ માટે વાંચો ધનદત્ત શેઠની કથા ૬૦ મા પાને.

(૮)

પ્ર૦ હું સામાયિક કરું છું એટલે શું ?

ઉ૦ હું તૃષ્ણાને તિલાંજલિ આપું છું. ક્ષણે-ક્ષણે હૃદયમાં અનેક પ્રકારની તૃષ્ણાઓ સ્પુરાયમાન થાય છે, અને તે ફક્ત મૃગ-તૃષ્ણા સમાન છે, છતાં જ્ઞાનરૂપ અમૃતને ત્યજી દઈને મૂર્ખા-નાદાન માણસ તૃષ્ણાનું પોષણ કરવા ખાલી દોડે છે.

इच्छा निरोद्धस्तपः धर्माद्यो, वासनाद्यो, तृष्णाद्यो, નુન્મૂલન કરનાર તપ છે. બાહ્ય અને અભ્યંતર તપશ્ચર્યા કરતા થકા મહાત્માઓ મૂળ અને ઉત્તર ગુણની શ્રેણિરૂપ સમૃદ્ધિ મેળવે છે, માટે તૃષ્ણાના રોધકે પ્રત્યાખ્યાનનું પાલન કરવું પોટિલ દેવે પ્રત્યાખ્યાનથી અમાત્ય તેતડીપુત્રને ઇન્દ્રિયોના વિષય સુખોમાંથી છોડાવ્યો, જેથી તે સિદ્ધ, બુદ્ધ અને સુક્ત થયો. આ માટે ગુણો અમાત્ય તેતડીપુત્રની કથા ૬૩ મા પાને.

કરવી શું ઉચિત નથી ? તેં એવું પુણ્ય કેમ ન કર્યું, કે જેથી તને કોઈ પીડાજ ન કરી શકે, તો અત્યારે તારી બૂઝનો પશ્ચાત્તાપ કરતાં ક્ષમા સ્વીકારવીજ આવશ્યક છે. કોઈ તને મર્મ-વેધી વચનોથી પીડા કરે તો વિચારવું કે જે એ આચું છે તો મારે શુદ્ધે થવાની શી જરૂર છે, જે એ જોડું હોય તો તે જોડાનું વચન સમજી તેની ઉપેક્ષા કરવી યોગ્ય છે. જે કોઈ તારે વધ કરવા તૈયાર થાય તો, તારે વિસ્મય પામી બસવું કે મારે વધ તો મારા કર્મોથીજ થવાનો છે, તો આ જાગૃદો નકામો અભિમાનથી કર્મ જાંધે છે.

સર્વ પુરુષાર્થનો ઘાત કરનાર ક્રોધ ઉપર તને શુદ્ધો થતો નથી, તો સ્વસ્થ અપરાધ કરનાર ઉપર શુદ્ધો કરનાર તને ધિક્કાર છે. સર્વ ઇન્દ્રિયોને થાક પમાડનાર અને ઉગ્ર દોડતા સાપના જેવા ક્રોધ ઉપર વિજય મેળવવા માટે શુદ્ધિમાન પુરૂષે જાંશુલિ મંત્ર સમાન નિરવધ ક્ષમાનો નિરંતર આશરો લેવો જોઈએ.

માનના દોષો ખતાવે છે.

માન વિનય, વિદ્યા, શીલ, તેમજ ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રણેય પુરુષાર્થોનો ઘાતક છે, વળી તે વિવેકરૂપ ચક્ષુને ફાડી નાંખે છે, તેથી લોકોને આંધળા કરનારો છે, જાતિ, લાલ્સ, કુલ ઔશ્વર્ય-પ્રભુત્વ, જળ, રૂપ, તપ અને વિદ્યા, એ આઠ પ્રકારે મદ કરનાર માણસ ફરીથી હીન પ્રકાર

છાની નિવૃત્તિ તો થતીજ નથી, કારણ કે લોભ એ શરૂ-
આતમાં બહુ થોડો દેખાય છે, પણ શકેરાની માફક એકદમ
થતો જાય છે. લોભરૂપી અંતિ ઉછળતા સમુદ્રને યુદ્ધિમાંન
રૂપે સંતોષરૂપી સેતુ-પુલ બાંધીને આગળ વધતો અટકા-
વો જોઈએ.

ચારે કપાયોને છતવાંના ઉપાયો.

એ પ્રમાણે ક્ષમાથી ક્રોધને, નમ્રતાથી માનને; સરલતાથી
માયાને અને સંતોષથી લોભને છતવો.

ઇન્દ્રિય જય.

ઇન્દ્રિયોને છત્યા સિવાય મનુષ્ય કપાયો ઉપર વિજય મેળવવા
સમર્થ થતો નથી, કેમકે શીયાળાની ઠંડી પ્રબલિત અગ્નિ વિના
ફૂર કરી શકાતી નથી. અનિયંત્રિત, ચંચળ અને ઉન્માર્ગગામી
ઇન્દ્રિયરૂપી ઘોડાઓ પ્રાણીને ખેંચીને નરકરૂપી અરણ્યમાં
જલ્દી લઈ જાય છે. જે પ્રાણી ઇન્દ્રિયોથી છતાયેલો છે,
તે કપાયોથી જલ્દી પરાલવ પામે છે. બળવાન પુરૂષોએ પહેલાં
જેની એક ઈંટ ખેંચી કાઢી છે, તેવા કિલ્લાને પાછળથી કોણ
તોડી પાડતું નથી? નહિં છતાયેલી ઇન્દ્રિયો માણસોના કુળનો
નાશ, અધઃપાત, બન્ધ અને વંધના કારણરૂપ થાય છે.

હાથણીના સ્પર્શ મુખના આસ્વાદથી સૂંઢ લાંબી
પરનાર હાથી તરતજ આલાન સ્તંભ સાથે બન્ધનના કેલેશને

પામે છે. અગાધ પાણીમાં ફરનાર ગરીબ માછલું લોઢાના સપ્ત
યામાં રહેલું માંસ ખાતાં, સ્વાદમાં લુપ્ત થતાં નિશ્ચય
પારધીના હાથમાં પડે છે. ગંધનો લોલુપી ભરેલો મદોન્મ
હસ્તીના કપોલ પર જેમતાં કણ્ઠતાલના આધાનથી મરણ પા
છે. સુવર્ણના છેદ જેવી શિખાના પ્રકાશમાં મોહ પામેડે
પતંગિયો મૂર્ખાઈથી દીવામાં પડતાં મૃત્યુ પામે છે.
મનોહર ગીત સાંભળવામાં ઉત્સુક થયેલું હરણ પા
ધીના કાન સુધી જેંઆયેલા ગાણથી વિંધાય છે, એ રી
એક એક વિષયનું સેવન પણ મૃત્યુ માટે થાય છે. તે
એકી સાથે પાંચેનું સેવન કેમ મૃત્યુ માટે ન થાય ?

ઇન્દ્રિયોની સર્વથા અપ્રવૃત્તિ તે ઇન્દ્રિયોનો જ્ય નથી
પણ વિષયોમાં રાગદ્વેષ વિના પ્રવૃત્તિ કરવી તે પણ ઇન્દ્રિયોનો
જ્ય જ છે, સમીપમાં રહેલા વિષયનો ઇન્દ્રિયોની સાથે
સંબંધ જ ન થાય એમ જાનવું અશક્ય છે, પરંતુ વિષયોમ
થતા રાગદ્વેષને તો જરૂર નિવારી શકાય છે. સંયમી પુરૂષોર્ન
ઇન્દ્રિયો હણાયેલી અને ન હણાયેલી છે. હિતકારી વિષયોમ
તેઓની ઇન્દ્રિયો હણાયેલી નથી, પણ અહિત વિષયોમાં હણા
યેલી છે. વિષયોમાં પ્રિયપણું કે અપ્રિયપણું વાસ્તવિક રીતે નથી.
એકજ વિષય અમુક હેતુથી પ્રિય થાય છે, અને અમુક
હેતુથી અપ્રિય થાય છે, માટે વિષયોનું પ્રિયપણું અને અપ્રિય-
પણું ઔપાધિક સમગ્ર બુદ્ધિમાન પુરૂષે મનની વિશુદ્ધિ
વડે ઇન્દ્રિયો ઉપર વિજય મેળવવો, કારણ કે મનની શુદ્ધિ
વિના મનુષ્યોને યમ-નિયમો વડે નકામો કાયકલેશ થાય છે.

મનઃ શુદ્ધિ

મને તે વિષયમાં નિર્બંધપૂર્ણ બ્રમણ કરતો નિરંકુશ મનરૂપી સમુદ્ર પણ જગતને અંતારરૂપી ચક્રાવામાં પાડે છે. સુકિત પામવાની ઇચ્છાથી તપ તપતા મનુષ્યોને અવ્યય ચિત્ત વદોળિયાની પેઠે ખીન્ને ક્યાંય ફેંકી દે છે. મનનો નિરોધ કર્યા વિના જે માણસ હું ચોગી છું, એવું અભિમાન રાખે છે, તે પગે ચાલીને ખીન્ને ગામ જવા ઇચ્છતા પાંગળા માણસની પેઠે હાસ્યપાત્ર બને છે. મનનો નિરોધ થતાં જ જ્ઞાનાવસ્થા-યાદિ અતિ પ્રગળા કરેલા પણ સર્વથા નિરોધ ધર્મ જાય છે. જેનું મન નિરોધ પામ્યું નથી, તેનાં કર્મો ઉલ્લટાં વધી જાય છે, માટે સુકિતને ઇચ્છનારાઓએ સર્વ જગતમાં ભટકતા આ મનરૂપી વાંદરાને પ્રયત્નપૂર્વક વશ કરવો જોઈએ. જ્ઞાની પુરૂષોએ એકલી મનની શુદ્ધિને જ મોક્ષમાર્ગ બતાવનારી કદી ન ઓલવાય એવી દીવી કહેલી છે. જે મનની શુદ્ધિ હોય તો અવિદ્યમાન શુદ્ધો પણ અસ્તિત્વમાં આવે છે, પરંતુ જે મનની શુદ્ધિ ન હોય તો વિદ્યમાન શુદ્ધોનો પણ અભાવ થાય છે. માટે શુદ્ધિમાન પુરૂષે મનશુદ્ધિ જ કરવી. જે લોકો મનની શુદ્ધિ કર્યા વિના સુકિત માટે તપ તપે છે, તે લોકો નાવને છાડીને જે હાથવડે સમુદ્ર તરવાની ઇચ્છા રાખે છે. જેમ આંખો વિનાને દર્પણ નકામું છે, તેમ થોડી પણ મનની શુદ્ધિ વિનાના તપસ્વીને ધ્યાન નકામું છે, માટે સિદ્ધિની ઇચ્છાવાળાએ મનની શુદ્ધિ અવશ્ય કરવી જોઈએ.

રાગ-દ્રેષ જગ.

મનની શુદ્ધિ કરવા માટે રાગ-દ્રેષનો જગ કરવો, રાગ-દ્રેષ છુટાણી આત્મા મલિનતા દૂર કરીને પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપમાં સ્થિર થાય છે. આત્મામાં લીન કરવા પ્રયત્ન કરવા યોગીજ્ઞાના મનને પણ રાગ-દ્રેષ અને મોહ ચડી આવીને પરાધીન બનાવે છે. ગમે એટલું રક્ષણ કરવામાં આવે છતાં પિશાચના જેવા રાગાદિ થોડું પણ પ્રમાદ રૂપ બધાનું મગલાં મનને વારંવાર છેતરે છે. જેમ આંધળો માણસ આંધળા માણસને ખાડામાં નાંખે છે, તેમ રાગાદિ આંધારથી નાશ પામેલું વિવેકજ્ઞાનવાળું મન માણસને ખેંચીને નરકરૂપી ખાડામાં નાંખે છે, માટે નિર્વાણ પદની ઇચ્છાવાળા પુરૂષોએ પ્રમાદનો ત્યાગ કરી સમજાવ વડે રાગ-દ્રેષના હિતુઓમાં મધ્યસ્થ પરિણામ વડે રાગ-દ્રેષરૂપી શત્રુને છતવા લેશ્યો.

સમતા.

અતિ આનંદજનક સમતારૂપી પાણીમાં ફૂગડી મારનાર પુરૂષનો રાગદ્રેષરૂપી મેલ તત્કાળ નાશ પામે છે. માણસ જે કર્મને કોટિ જન્મની કઠિન તપશ્ચર્યાથી પણ નાશ ન કરી શકે, તે કર્મને સમજાવનો આશ્રય લઇને એક અર્ધા ક્ષણમાં નાશ કરે છે. જેને આત્મસ્વરૂપનો નિશ્ચય થયો છે, આવા સાધુ સામાયિક રૂપી સગી વડે પરસ્પર મળેલા જીવ અને કર્મને શુદ્ધ કરે છે, અત્મજ્ઞાનનો અભ્યાસ કરતાં તથાવિધ આવ-

૧. દૂર થવાથી પુનઃ પુનઃ સ્વસંવદનથી આત્મનો દૃઢ નિશ્ચય થાય છે, અને તેથી આત્મા સ્વરૂપનું આવરણ કરનારા અને આત્મ સ્વરૂપથી ભિન્ન એવા કર્માને પરમ સામાયિકના ગળથી નેજાંદ છે. સામાયિક રૂપી સૂર્યથી રાગાદિ અંધકારનો નાશ થતાં યોગીઓ પોતાના આત્મામાં પરમાત્માનું સ્વરૂપ દેખે છે, તથા આત્માઓ તત્ત્વદષ્ટિથી પરમાત્માજ છે, કેવળ રાગ-દ્વેષાદિથી ભલિન થયેલા હોવાથી પરમાત્મસ્વરૂપની અભિવ્યક્તિ થતી નથી, પરંતુ સમભાવ રૂપ સૂર્યના પ્રકાશથી રાગાદિ અંધકારનો નાશ થતાં આત્માને વિશેષ પરમાત્મ સ્વરૂપ પ્રગટ થાય છે, પોતાના સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ માટે સમત્વનું સેવન કરનાર સાધુના પ્રભાવથી નિત્ય વેરવૃત્તિવાળાં પ્રાણીઓ પણ પરસ્પર પ્રેમ કરે છે.

પ્રિય અને અપ્રિય એવા ચેતન અને અચેતન પદાર્થમાં જેનું મન મોહ પામતું નથી તે સમભાવને પ્રાપ્ત થયેલો છે. કોઈ પોતાના હાથવતી ગોશીર્ષ અંદનનું વિલેપન કરે કે વાંસલાથી કાપે તો પણ ગળ્લેમાં સમાનવૃત્તિ હોય ત્યારે સર્વોત્તમ સમભાવ હોય છે. કોઈ પ્રસન્ન થઈને સ્તુતિ કરે કે શુસ્સે થઈને ગાળો દે તો પણ જેનું ચિત્ત તે ગળ્લેમાં સરખું છે, તે સમભાવમાં મગ્ન છે. પ્રયત્નથી કરેલા અને કલેશજનક રાગાદિની ઉપાસના શા માટે કરવી? પરંતુ વગર પ્રયત્ને મળી શકે એવા સુખ આપનારા મનોહર સમભાવનો આશ્રય કરવો યોગ્ય છે. ખાવા યોગ્ય, આટવા યોગ્ય, ચૂસવા યોગ્ય, અને પીવા યોગ્ય પદાર્થોની વિમુખ ચિત્તવાળા યોગીઓ

પણ સમભાવ રૂપ અમૃત વારંવાર પીવે છે. આમાં કંઈ શુદ્ધ નથી, તેમ કોઈ શુદ્ધ રક્ત નથી પરંતુ અરુચિ અને બુદ્ધિમાનોને માટે એકજ ભવબ્યાધિને શમન કરનારું સમભાવ રૂપ ઔષધ છે. જેનાથી પાપીઓ પણ ક્ષણભાવમાં શાશ્વતપદ પામે છે. તે આ સમતાનો પરમ પ્રભાવ છે. જે સમભાવ પ્રાપ્ત થતાં રત્નત્રય સફળ થાય છે અને જેના વિના નિષ્ફળતા પામે છે, તે મહાપ્રભાવ યુક્ત સમભાવને નમસ્કાર કરું છું. આચાર્ય શ્રી ફરમાવે છે કે, હું સર્વ શાસ્ત્રના રક્તને જાણી પોકાર કરીને કહું છું કે, આલોક અને પરલોકમાં સમભાવથી ખીજી કોઈ સુખની ખાણ નથી. જ્યારે ઉપસર્ગો આવી પડે છે અને મૃત્યુ સામે ઉભું હોય છે ત્યારે તે કાલને ઉચિત સમભાવથી ખીજું કંઈ પણ ઉપયોગી નથી. રાગદ્રેવાદિ શત્રુઓનો નાશ કરનાર સમભાવ રૂપ સામ્રાજ્યની લક્ષ્મી ભોગવીને પ્રાણીઓ શુભગતિને પ્રાપ્ત થાય છે. તેથી જો આ મનુષ્યજન્મ સફળ કરવો હોય તો અમર્યાદ સુખથી પૂર્ણ સમભાવને પ્રાપ્ત કરવા જરા પણ પ્રમાદ ન કરવો.

ભાવનાઓ

સમભાવની પ્રાપ્તિ નિર્મમતા પ્રાપ્ત થવાથીજ થાય છે અને નિર્મમત્વ પ્રાપ્ત થવા માટે અનિત્યતાદિ બાર ભાવનાઓનું અવલંબન કરવું આવશ્યક છે.

અનિત્ય ભાવના, અસ્તત્વ ભાવના, મર્યાદા ભાવના, સંકેત-
ભાવના, અભ્યુદય ભાવના, અસુસ્તિત્વ ભાવના, સ્વતંત્ર ભાવના,
સંવેદ ભાવના, વિરોધ ભાવના, પર્વ સ્વામ્યપાદ ભાવના, કોઈ-
ભાવના અને અપિદુર્લભ ભાવના એ બધા ભાવના છે.

૧ અનિત્ય ભાવના

આ જગતમાં જે સ્થાવર દેવ છે તે બંધારે દેખાતું
નથી, અને જે બંધારે દેવ છે તે સંવે દેખાતું નથી, આ
પ્રમાણે પદાર્થની અનિત્યતા સ્પષ્ટ દેખાય છે. જ્યાં પુરુષ-
ર્થના પ્રવૃત્તિના પ્રાણીઓના સ્તરી પ્રચંડ પવનથી વિખરાઈ
ગયેલા વાદળો જેવા વિનાશસ્થિત છે. લક્ષ્મી સમુદ્રના મોઝાની
જેવી સંચય છે, ધન-કુટુંબાદિના સંચયો સ્વપ્ન જેવા છે
અને ધોયત વદનગિયાના મંજમથી ઉડેલા કુ જેવું છે, આ
પ્રમાણે તુષ્ણાદિથી કાળી નાગણીને વચ કદનાર મંજમાન
નિર્મલત્વની પ્રાપ્તિ માટે જગતના અનિત્ય સ્વરૂપનો સ્થિર-
ચિત્તે વારંવાર વિચાર કરવો.

૨ અશરણ ભાવના.

કુંદ્રા-ઉપેન્દ્રો વગેરે પદ્મ જે મૃત્યુને આધીન થયા, તે
મરણના કાળની પ્રાણીને દેખી શરણ આપી શકે એમ છે ?
પિતા, ૨

હવેને કર્મો પામેને પર કરે જાય છે. મનુષ્ય જુદાવાળા કોઈક પોતાના કર્મોથી મૃત્યુ પામતા સ્વર્ગનોના શોક કરે છે, પાપ સ્વકર્મ વડે મૃત્યુ પામનાર પોતાના આત્માનો શોક કરતા નથી. પોતાની નજીક રહેતા મૃત્યુનો શોક નહિ કરતાં કરે સ્વર્ગનાદિકના મૃત્યુનો શોક કરવા, તે બુદ્ધિની મૂઢવાજ છે. દાવામિત્રી બળકતી જવાણથી વિકરાળ દેખાતા વનમાં જેમ મૃગના બચ્ચાનું કોઈ શરણુ નથી, તેમ દુઃખદૂષ્ટી દાવામિત્રી બળતી જવાણથી બચકર આ સંસારમાં પ્રાણીનું કોઈ શરણુ નથી.

૩ સંસાર ભાવના.

આ સંસાર રૂપી રંગભૂમિ ઉપર પ્રાણી નટની પેઠે કોઈવાર વેદજ પ્રાહ્ણ થાય છે, તો કોઈવાર ચંડાળ થાય છે, કોઈવાર શેઠ થાય છે, તો કોઈવાર નોકર થાય છે, કોઈવાર પ્રજાપતિ પ્રજ્ઞા થાય છે, તો કોઈવાર ક્ષુદ્રકીડા થાય છે, એમ વિવિધ પ્રકારે સંસારી હવ ચેષ્ટા કરે છે. સંસારી હવ કર્મના સંબંધથી ભાડાની કોટડીની જેમ કંઈ યોનિમાં નથી જતો અને કંઈ યોનિમાંથી નથી નીકળતો ? સમસ્ત લોકાકાશમાં વાળના અગ્રભાગ જેટલું પણ કોઈ સ્થાન નથી, કે જ્યાં હવ પોતાના કર્મથી એકેન્દ્રિયાદિ વિવિધ રૂપો ધારણ કરવા વડે ઉત્પન્ન ન થયો હોય.

૪ એકલત્વ ભાવના.

હવે એકલત્વ ભાવના યાદ છે અને એકલત્વ ભાવના પામે છે, તથા જીવાન્મુક્તિ કરેલાં કર્મો એકલત્વ ભાવને છે, તેથી જોયું કર્યું ક્રમ જાહેર જોવા મળતો જોઈએ છે, પરંતુ તે પોતે તો વસ્તુનાં જોવાના કર્મોના ક્રમ જોવાવળા પર કલેશ પામે છે. પ્રત્યે એકલત્વ સુખાસુખ કર્મ કરીને જીવંતમાં જામે છે. અને તેને મેળવે સુખાસુખ ક્રમ તેજ એકલત્વ ભાવને છે. તથા સર્વ સંબંધોને ત્યાગ કરીને એકલત્વ ભાવ તદનીતિ કરીને કદ છે. ત્યાં ખીજ કોઈએ સંભવ નથી.

૫ અન્યત્વ ભાવના.

ત્યાં આત્માથી શરીરની વિલક્ષણતા હોવાથી અન્યત્વ છે, ત્યાં ધન, જન્ય અને સંધાયકનું આત્માથી અન્યત્વ હોય એ કહેવું મુશ્કેલ નથી. જે માણસ શરીર, ધન અને જંધુઓથી પોતાના આત્માને વિલક્ષણ છે, તે માણસને ચોક્કસ શ્રદ્ધ ક્યાંથી હુણ આપે. આત્માથી દેહાદિ પદાર્થોના અન્યત્વ ક્રમ તેજ સ્પષ્ટ પ્રતીત થાય છે. દેહાદિ પદાર્થો મન્દ્રિય ગ્રાહ્ય છે અને આત્મા અનુભવ ગ્રાહ્ય છે. જે આત્મા અને દેહાદિ પદાર્થોનું અન્યત્વ છે તે શરીરને પ્રકારાદિ ઘટાં હુણ કેમ થાય છે? એ શ્રદ્ધ કરવા યોગ્ય નથી કારણકે જેઓને શરીરોમાં શેદ શુદ્ધિ નથી, તેઓના દેહો

પ્રકારાદિ થતાં આત્માને પીડા થાય છે, પરંતુ જેઓને દેહ-આત્માનું ભેદજ્ઞાન થયું છે. તેઓના દેહને પ્રકારાદિ થતાં આત્માને પીડા થતી નથી. નમિરાજપિંને આત્મા અને ધનનું ભેદજ્ઞાન થયું હતું, તેથી મિથિલા નગરી બળતી સાંસળીને તેને થયું કે માફ કાંઈ બળતું નથી. જે માણસને ભેદજ્ઞાન થયું છે તેને માતા-પિતા વિયોગનું દુઃખ આવી પડતાં દુઃખ થતું નથી અને જેને આત્મીયપણાનું અભિમાન છે તે દાસના દુઃખથી પણ મોહ પામે છે.

૬ અશુચિ ભાવના.

રસ, લોહી, માંસ, મેદ, અસ્થિ, મજ્જા, વીર્ય, આંતરડાં, વિષ્ટા વિગેરે અપવિત્ર વસ્તુઓના સ્થાનરૂપ આ શરીર છે. તેથી પવિત્રતા કયાંથી હોય ? આંખ, કાન, નાક, મુખ, અધોદાર, અને જનનેન્દ્રિયરૂપી નવ દ્વારમાંથી વહેતા દુર્ગન્ધી રસના સતત આવવાથી મસિન રહેતા શરીરમાં પવિત્રપણાનું અભિમાન કરવું, એ મહામોહનું લક્ષણ છે.

૭ આશ્રન ભાવના.

જન, વચન અને કાયાની પ્રવૃત્તિરૂપ મનોબોગ, વચન બોગ અને કાર્યોગથી શુભાશુભ કર્મ આત્માનાં આશ્રન છે. (પ્રવચન કરે છે) તેથી તે બેગોને આશ્રન કહે છે.

કેવી, પ્રવેશ, પ્રવૃત્તિ અને ક્રિયાકર્મની અવસ્થાને અનિવર-
તેક વિના સુવર્ણરૂપે પણ કહે છે અને કેવલરૂપે પ્રવેશ
પણ વિવિધરૂપે અવસ્થા કરે છે વિના અશુભ કર્મને પણ કહે
છે. પણ અને પુણ્યપાપકર્મના પચસ સુવર્ણરૂપના અવસ્થા
કર્મના પણ છે અને તેથી વિવિધ પચસ અશુભ કર્મના પચસ
કર્મના છે. અશુભ પ્રવૃત્તિ રૂપેના કર્મને જો જોયું ત્યજ
કર્મ અનિવર કહે છે અને નામ સંકર્ષથી અને વિવિધ પ્રવૃત્તિ-
કર્મના કર્મને જો અશુભ કર્મ જાણે છે. કેમ, માન, માયક અને
ક્રોધ એ આર કર્મના, કષ્ટરૂપે વિવિધ, મદ, પચન, કાચણી
પ્રવૃત્તિના પેશ, આમાન, વંચન, વિપર્જન, સમ-દેવ, સુનિર્મલ,
પાનિત અનાદન અને પોત કુપ્રવૃત્તિપાનકરૂપ આઠ પ્રકારના
પ્રમાદ, અવિરતિ-નિવરના અપાપ, નિરપાદ, અપાપ્યાન
અને રોદ્યાન, એ બધાં અશુભ કર્મના ઉત્પત્તિ છે.

૮ સંવર આવના

કપર કહેલા બધા આકર્યાને નિરોધ કરવાનો ઉપાય
સંવર કહેવાય છે. તેના દ્રવ્યસંવર અને આવસંવર એમ
બે એક છે. કર્મ પુદ્ગલના આશ્રયદારા થતા પ્રવેશને રોકવો
તે દ્રવ્યસંવર અને રોકાવના કારણમૂલક ક્રિયાનો ત્યાગ તે
આવસંવર. જે જે ઉપાયથી જે જે આશ્રય રોકાય,
તે તે આશ્રયના નિરોધ માટે પુષ્કિલ છે તે
ઉપાય યોગ્ય છે.

જેમકે ક્ષમાથી ક્રોધને રોકવો, નમ્રતાથી માનને રોકવો, સરસતાથી માયાને રોકવી અને સંતોષથી લોભને રોકવો, બુદ્ધિમાન પુરૂષે ઈન્દ્રિયોના અસંયમથી પ્રગળા જાતેલા જેવા વિષયોને ઈન્દ્રિયોના અણાંક સંયમથી રોકવા, સંભાળે પ્રયત્ન કરતા યોગીએ વ્રણ શુષ્કિથી મન-વચન-કાર્યા વ્યાપારને રોકવા, અપ્રમાદથી પ્રમાદને રોકવો, બધી સદે પ્રવૃત્તિના ત્યાગથી અવિરતિને રોકવી, સમ્યગ્દર્શન વાસ્તવ્યમિથ્યાતાને રોકવું, તથા શુભધ્યાનરૂપ ચિત્તની સ્થિરતા વાસ્તવ્ય તથા શૌરધ્યાનને રોકવાં.

રાજમાર્ગમાં રહેલ અનેકદારવાળા ઘરનાં બારણાં ઉઘાડી દોર તોજ તેમાં રજ ઢાળલ થાય છે અને ઢાળલ થઈ ચીકણના યોગે ત્યાં ચોંટી જાય છે, પરંતુ બારી-બારણાં બંધ કર્યાં હોય તો રજ પ્રવેશ થવા પામતી નથી અને ત્યાં ચોંટી જતી પણ નથી. કેઈ સરોવરમાં પાણી આવવાના બધા માર્ગે ઉઘાડા હોય તો તે દ્વારા પાણી આવે છે, પરંતુ તે બધા માર્ગો ગળ્ય કર્યા હોય તો થોડું પણ પાણી સરોવરમાં ઢાળલ થઈ શકતું નથી. કેઈ વડાવૃત્તી અંદર છિદ્રો હોય તો તે દ્વારા તેમાં પાણી ઢાળલ થાય છે, પરંતુ તે છિદ્રો ગળ્ય કર્યા હોય તો થોડું પણ પાણી વડાવૃત્તી અંદર પ્રવેશ કરતું નથી. તેમ નિઃસંસારિ આત્માકારે ઉઘાડાં હોય તો જીવમાં કઈ ઢાળલ આવે છે, અને તે કારણ ગળ્ય થાય તે સંવેદનુષ્ઠાનમાં કનલો પ્રવેશ થઈ નથી. સંવેદની આશયનાં કારણ ગળ્ય થાય છે. તે સંવેદનના કારણે સિદ્ધાંતી અનેક પ્રકારને

નિઘ્યાત્ય ઉદયને રોકવાથી અવિરતિ. સમ્યગ્દષ્ટિ આદિ
સ્થાને નિઘ્યાત્વનો સંવર હોય છે, દેશવિરતિ આદિ
સ્થાને અવિરતિનો સંવર હોય છે, અપ્રગત અંયતાદિ
યુક્ત્યાને પ્રમાદનો સંવર હોય છે, ઉપશાન્તમોહ અને
લુપ્તમોહાદિ ગુણસ્થાને કપાયનો સંવર હોય છે અને
યોગીકેવલી ગુણસ્થાને સંપૂર્ણ યોગનો સંવર હોય છે.

૯ નિર્જરા ભાવના.

સંસારના કારણભૂત કર્મને જોરથી નાંખવાં તેને નિર્જરા
હે છે. તે સકામનિર્જરા અને અકામનિર્જરા, એમ
૨ પ્રકારની છે. સંયમી પુરૂષોને ઇરાદાપૂર્વક તપ વિગેરે
પાયદ્વારા કર્મનો ક્ષય કરવા રૂપ સકામનિર્જરા હોય છે
મને અસંયમીને તે સિવાય વિપાકથી કર્મને ભોગવીને ક્ષય
રવા રૂપ અકામનિર્જરા હોય છે, કારણકે કર્મનો પાક-નિર્જરા
જાના પાકની પેઠે ઉપાયોથી અને સ્વાભાવિક રીતે થાય છે.
જેમ અશુદ્ધ જ્ઞાનું પ્રજ્વલિત થયેલા અગ્નિ વડે શુદ્ધ થાય
છે, તેવી રીતે તપરૂપ અગ્નિથી તપાવવામાં આવતો જીવ
શુદ્ધ થાય છે. તે તપ (છ) જાદ્ય અને (છ) અધ્યંતર એ બે
લેહે બાર પ્રકારનો છે.

૧. અનશન-જીવનપર્યંત કે અમુક કાલપર્યંત આહારનો
ત્યાગ કરવો.

અમૃત-પાણીનાં પિતૃત્વ આપવાનાં
 અમૃત-પાણીનાં ગુણોને
 હવે અમૃતપીત્ર નામકે સ્તુતિગાય.

(પાળી પાળવેલ પાળાં અર્થે.)

વચન 'માન' અનુભવીએ,
 સાળીએ માન સંભાળ રે;
 વિન કમંદામનું પાળીએ,
 પાળીએ સમજગુણ આપ રે. ચે૦ ૧

ઉપદાન અનુભ રસ પીછીએ,
 દીછીએ સાધુ ગુણમાન રે;
 અધમ વચણે નવિ પીછીએ,
 દીછીએ સમજનને માન રે, ચે૦ ૨

ક્રોધ અનુગ્રંધ નવિ સાળીએ,
 ભાળીએ વચણુ મુળ સાચ રે;
 સમક્ષિ-રત્ન-રૂચિ કોટીએ,
 છોડીએ કુમતિ મતિ કાચ રે. ચે૦ ૩

શુદ્ધ પરિણામને કારણે,
 ચારના શરણુ ધરે ચિત્ત રે;
 પ્રથમ તિહાં શરણુ અરિહંતનું,
 જેહ જગદીશ જગમિત રે. ચે૦ ૪

ને સમોસરણમાં રાજતા,
ભાંજતા ભવિક સંદેહ રે;

દિનાં વચન વરસે સદા,
પુષ્કરાવર્ત નિમ મેહ રે. ચૈ૦ ૫

શરણુ ખીણું ભને સિદ્ધનું;
ને કરે કર્મ ચક્રચૂર રે;

ભોગવે રાજ્ય શિવનગરનું;
સાન-આનંદ ભરપૂર રે. ચૈ૦ ૬

સાધુનું શરણુ ત્રીણું ધરે,
નેહ સાધે શિવપંથ રે;

મૂલ ઉત્તર ગુણે ને વર્યા,
ભવ તર્યા ભાવ નિર્ગ્રંથ રે. ચૈ૦ ૭

શરણુ ચોથું ધરે ધર્મનું;
નેહમાં વર દયાભાવ રે;

નેહ સુખહેતુ નિનવર કલ્પો,
પાપ જલ તારવા નાવ રે. ચૈ૦ ૮

ચારનાં શરણુ એ પડિવને,
વળી ભને ભાવના શુદ્ધ રે;

દુરિત સવિ આપણા નિંદિયે,
નેમ હોયે સંવર વૃદ્ધિ રે. ચૈ૦ ૯

જ્ઞાન રૂચિ વેલ વિસ્તારતા,
વારતાં કર્મનું જોર રે. ચે૦ ૨૬.

રાગવિષ દોષ ઉતારતાં,
જારતાં દ્વેષ રસ શેષ રે;

પૂર્વ મુનિ વચન સંભારતાં,
વારતાં કર્મ નિઃશેષ રે. ચે૦ ૨૭

દેખીએ માર્ગ શિવનગરનો,
જે ઉદાસીન પરિણામ રે;
તેહ અણુછોડતાં ચાલિએ,
પામિયે જિમ પરમધામ રે. ચે૦ ૨૮

શ્રી નયવિજય ગુરૂ શિષ્યની,
શિષ્યી અમૃત-વેલ રે;
એહ જે ચતુર નર આદરે,
તે લહે મુજસ રંગરેલ રે. ચે૦ ૨૯

ચાર શરણાં.

(૧)

મુજને ચાર શરણાં હોજો,
અરિહંત સિદ્ધ મુસાધુજ;
કેવળી ધર્મ પ્રકાશીયો,
રત્ન અમૂલક લાધુજ. મું ૧

ચિહું ગતિ તણાં દુઃખ છેદવા,
સમરથ શરણાં એહોજ;
પૂર્વે મુનિવર જે હુઆ,
તેણે કીધાં શરણાં તેહોજ. મું ૨

સંસાર માંહિ જીવને,
સમરથ શરણાં ચારોજ;
ગણિ સમયમુંદર ઇમ કહે,
કલ્યાણ મંગલકારોજ. મું ૩

(૨)

લાખ ચોરાશી જીવ જમાવીએ,
મન ધરી પરમ વિવેકોજ;
મિત્રશામિ દુકકડં દીજીએ,
નિન વચને લહીએ ટેકોજ. લાં ૧

ત લાખ ભૂંગ તેઉ વાઉના,
 દશ ચૌદે વનના લેદોલ;
 ૨ વિગલ સુર તિરિ નારકી,
 ચઉ ચઉ ચૌદે નરના લેદોલ. લા૦ ૨
 મુગ વૈર નહિ કેહશું;
 સહશું મૈત્રી લાવોલ;
 ગણિ સમયસુંદર ઇમ કહે.
 પામીયે યુન્ય પ્રલાવોલ. લા૦ ૩

(૩)

પાપ અદારે જીવ પરિહરો,
 અરિહંત સિખની સાજેલ;
 આલોભ્યાં પાપ છૂટીએ,
 ભગવંત ઇણી પેરે લાજેલ. પા૦ ૧
 આશ્રવ કયાય દોય ણંધના,
 વળી કલક અભ્યાખ્યાનોલ;
 રતિ અરતિ પૈશુન્ય નિંદના,
 માયામોસ મિથ્યાતોલ. પા૦ ૨
 મન વચ કાયાએ જે ક્રિયાં,
 મિથ્યામિ દુહ્કડં તેહોલ;
 ગણિ સમયસુંદર ઇમ કહે,
 જેન ધર્મનો મર્મ એહોલ. પા૦ ૩

કોણ કોણ હવ ત્યાં ઉપશમની, સાંજળ તું દર્શાવતી;
 કોણ કોણ હવ ભમ્યા વનમાંહે કોથ તણે વિરતવતી. આ. ૩
 સામલ સસરે શીપચ્ચન્નજ્યો, ગાંધી માટીની પાળતી;
 ગજમુકુમાર કામા મન ધરતો, મુક્તિ ગયો તત્કાળતી. આ. ૪
 કુળવાળુઓ સાધુ કહાતો, કીધો કોથ અપારતી;
 કોણિકની ગણિકા વશ પડીઓ, રડવડીઓ સંસારતી. આ. ૫
 ઝોવનકાર કંકરી અતિ વેદન, પળ્યાધનું વીંટયો શીપતી;
 મેતાર્ય ઋષિ મુક્તિએ પહોંતો, ઉપશમ એહ જગીશતી. આ. ૬
 કુરડ મહાકુરડ જે સાધુ કહતા, રહ્યા કુણાલા ખાલતી;
 કોથ કરીને કુગતિએ પહોંતા, જન્મ ગમાયો આળતી. આ. ૭
 કર્મ ખપાવી મુક્તિએ પહોંતા, સ્કંધક સૂરિના શિષ્યતી,
 પાલક પાળીએ ઘણી પીડ્યા, નાણી મનમાં રીસતી. આ. ૮
 અંચુકારી નારી ચૂકી, તોડયો પીયુથું નેહતી;
 બળ્બાર કુલના દુઃખ સહ્યા બહોળા, કોથતણા ફળ એહતી. આ. ૯
 વાઘણે સર્વ શરીર વિલોબ્યું, તત્કાણે છોડ્યા પ્રાણતી;
 સાધુ સુદોશલ શિવસુખ પામ્યા, એહ કામાગુણુ વ્હણતી. આ. ૧૦
 કોણ અંડલ કહીને બેઠેમાં, નિરતિ નહિ કહે દેવતી;
 ઋષિ અંડલ કહીને વઢતો, ટાળો વેદની ટેવતી. આ. ૧૧

૧. તતાંત-એટલે ને ગાળતયા. ૨. બાળ્યો. ૩ મુવર્ણકાર-સોની. ૪
 અતિ દુઃખ-વેદના પામી-પરિસહ સદન કરી. ૫. વાધ. ૬ જગીશ-જગતમાં
 પ્રધાન. ૭ કુણાલા નગરીની ખાળ. ૮. ફેગટ. ૯-૧૦. કોથમાં આસક્તિ
 ને નિવૃત્તિ. ૧૧. વેદની-વઢવાની, વાંધા કાઢવાની

ચરીઓ અતિ કોથે, પ્રસન્નચંદ્ર કપિરાયણ;
 ૨૩ તણાં રૂળ મેઝ્યા, કડવા તેણે કપાયણ. આ. ૨૧
 હી કોથે કપિ શુક્યો, આણ્યો અમૃત ભાવણ;
 કેવલ પામ્યો, ક્ષમા તણે પ્રભાવણ આ. ૨૨
 ને ઉપસર્ગ કીધો, કમડ ૧૭૭વાંતર ૧૮૫થીંકણ;
 ધન્યતણાં હુણ લીધાં, કોથતણું રૂળ દીકણ; આ. ૨૩
 દમદંત મુનીશ્વર, વનમાં રહ્યો કાચોત્સર્ગરે;
 ઘટકે હણ્યો એ ટાણે, તોડ્યા કર્મના વર્ગરે. આ. ૨૪
 કલક કાને રતકઓ, નામ્યો કોથ ૨૨ઉદીર;
 ને ખીસા ઠોકાણા, નવી છૂટા મહાવીરણ. આ. ૨૫
 હાંત્યાનો કારક હુતો, દહપ્રહાર અતિરંકણ;
 રીને મુક્તિએ પહોંતો, ઉપસર્ગ સદ્યા અનેકણ. આ. ૨૬
 માંહે ઉપજતો હાર્યો, કોથે કેવલનાણુણ;
 શ્રી દમસાર મુનીશ્વર, સૂત્ર ગણો ઉઠાણુણ. આ. ૨૭
 શુકાવાસી કપિએ કીધો, સ્થુલિભદ્ર ઉપર કોથણ;
 વચને ગયો નેપાલે, કીધો સંનમ લોપણ. આ. ૨૮
 ભવતંસક કહિસગ્ગ રહીઓ, ક્ષમાતણો ભંડારણ;
 તેલ ભર્યો નિશિ દીવો, મુરપદવી લહે સારણ. આ. ૨૯

૭. ખીન્ને ભવે. ૧૮. ઉચ્છૃંખક ૧૯. લસકર-પરિવાર. ૨૦. સમુદ.
 ૧. શીશું. ૨૨. ઉદીરણ. ૨૩. અણહત્યા. સ્ત્રીહત્યા, બાલહત્યા,
 પૌહત્યા.

રંકમેં લેદ ન જાને, કનક ઉપલ સમ લેજે;
 રી નાગણીકો નહિ પરિચય, સો શિવ મંદિર દેજે. અવધુ ૨
 દા સ્તુતિ શ્રવણ સુણીને, હર્ષ શોક નવિ આણે;
 જગમેં જોગીસર પૂરા, નિત્ય ચઢતે ગુણકાણે. અવધુ ૩
 યંદ્ર સમાન સૌમ્યતા જાકી, સાચર જેમ ગંભીરા;
 અપ્રમત્ત ભારંડ પદે નિત્ય, સુરગિરિ સમ શુચિધીરા. અવધુ ૪
 પંકજ નામ ધરાય પંકશું, રક્ત કમલ જિમ ન્યારા;
 ચિદાનંદ ઇચ્છાજન ઉત્તમ, સો સાહેબકા ખ્યારા. અવધુ ૫

શ્રી નમસ્કાર મહામંત્રનો મહિમા.

સમરો મંત્ર ભલો નવકાર, એ છે ચૌદ પૂરવનો સાર;
 એના મહિમાનો નહિ પાર, એનો અર્થ અનંત અપાર. ૧
 સુખમાં સમરો, દુઃખમાં સમરો સમરો દિવસ ને રાત;
 જીવતાં સમરો, મરતાં સમરો સમરો સૌ સંસાર. ૨
 યોગી સમરે લોગી સમરે, સમરે રાજા રંક;
 દેવો સમરે રાજા સમરે, સમરે સુખ નિશંક. ૩
 અડસઠ અક્ષર એના જાણો, અડસઠ તીરથ સાર;
 આઠ સંપદાથી પરમાણો, અડસિદ્ધિ દાતાર; ૪
 નવપદ એનાં નવનિધિ આપે, ભવોભવનાં દુઃખ કાપે;
 ચંદ્ર વદનથી હૃદયે થાપે, પરમાત્મ પદ આપે. ૫

શ્રી શત્રૂંજય મહાતીર્થ મહિમા.

જગમાં સિદ્ધગિરિ છે સાર, એના ગુણગણનો નહિ પાર;
એતો ભવજલ તારણહાર, એ છે ભવિજનને આધાર.

॥ ૧ ॥ જગમાં સિદ્ધગિરિ છે સાર. જગમાં

કાંકરે કાંકરે સિદ્ધ અનંતા, પામ્યા શિવ પુર રાજ;
તણ જગમાં તીરથ નહિ એવું, જોડે સીમંધરરાજ.

॥ ૨ ॥ જગમાં

છ' હરી પાળી જે અહિં આવે, સૂરજ કુંડમાં ન્ડાય;
ઋષભદેવની પૂજા રચાવે, કરે કવડ સુર રુડાય.

॥ ૩ ॥ જગમાં

ઘેર જોડા પણ એ હિજ ધ્યાવે, ગાવેગિરિગુણગ્રામ;
યાત્રા નવાણું કરે એહની, ઉત્કૃષ્ટે પરીણામ.

॥ ૪ ॥ જગમાં

નામ જપંતા પાતિક જતવે, એવે શિવમુખ થાય;
ભદ્રંકર ગુરૂ આજ્ઞાએ રહી, પરમ શાન્તિ પમાય.

॥ ૫ ॥ જગમાં

પ્રતિક્રમણ કર્યા પછી બાવતાના કુંડા.

અરિડં : અરિડં : નનર્યાં, કાવે મુશ્નિનું પાન
જે નર અરિડં : નનર્યાં, કાવે મુશ્નિનું પાન. ૧

સુતા-એસતાં ઉઠતાં, જે સમરે અરિહંત;
 દુઃખીયાનાં દુઃખ ભાંગશે, લહેશે સુખ અનંત. ૨
 આશા કરો અરિહંતની, ખીજી આશા નિરાશ;
 જેમ જગમાં સુખીયા થયા, પામ્યા લીલ વિલાસ. ૩
 ચેતન તેં એસી કરી, એસી ન કરે કોય
 વિષયારસને કારણે, સર્વસ્વ જેઠો ખોદ
 જો ચેતાય તો ચેતજે, જો ખુઝાય તો ખુગ
 ખાનાર સૌ ખાઈ જશે, માથે પડશે તુલ
 મુનિવર ચૌદ હંતરમાં, શ્રેણિક સભા મોઝાં
 વીર જિજ્ઞૃહ વખાણીયો, ધન ધન્નો અણુગા
 રાત્રિ ગમાઈ સોવતે, દિવસ ગમાયા ખાર
 હીરા જેસા મનુષ્ય ભવ, કવડી બદલે નાર
 જિનપૂજા જસ ધર નહિ, નહિ પાત્રે જ્યાં દાન
 તે કેમ પામે ખાપડા, વિદ્યા રૂપ નિદા

—મંગલ-માવના—

(૧)

શિવમન્તુ સર્વ જગતઃ, પદ્મિતનિરતા ભવન્તુ ભૂતગણાઃ
દેવાઃ પ્રયાન્તુ નાથં, સર્વંવ મૃત્વો ભવતુ લોકઃ । ?

અર્થ:-સર્વ જગતનું કલ્યાણ થાયો, પ્રાણી તરફ
હાય પારકાનું દિત કરવામાં નતપર થાયો, વ્યાધિ
દુઃખ વિશેષ વિશેષે નાશ પામે, અને લોક સર્વ ઉકાલે
(સર્વ કાર્યમાં) સુખી થાયો.

(૨)

સર્વમંગલયાંગલયં, સર્વકલ્યાણકારણમ્ ।
મધ્યાનં સર્વધર્માણાં, જૈનં જયતિ શાસનમ્ ॥

અર્થ:-સર્વ મંગલોમાં માંગલિક, સર્વ
કારણ, સર્વ ધર્મમાં સુખ્ય એવું જૈન ।
જયપાત્ર પામે છે.